

ŠTRAJK POĽNOHOSPODÁRSKYCH ROBOTNÍKOV ROKU 1929

13. mája 1929 vypukol na západnom a juhozápadnom Slovensku mohutný štrajk poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov, zamestnaných na tamojších veľkostatkoch. Tento štrajk je pozoruhodný nielen rozsahom a ostrým priebehom, ale aj z hľadiska celkovej hospodárskej a politickej situácie, pretože tento ohromný hospodársky zápas prebiehal v období tzv. dočasnej stabilizácie kapitalizmu. Ďalej je poučný z hľadiska skúmania stratégie a taktiky strany. Štrajk poľnohospodárskych robotníkov bol pripravovaný už na základe novej taktiky vedenia hospodárskych bojov, vytýčenej IV. kongresom ČOI (Červenej odborovej internacionály), VI. kongresom Komunistickej internacionály a konkrétno-zovanej V. sjazdom KSC vo februári 1929. Štúdium otázky, do akej miery sa podarilo uplatniť v tomto boji novú štrajkovú taktiku, prináša zaujímavé výsledky. Ďalej je tu otázka zväzku robotníctva s roľníctvom, otázka nadväzovania tohto zväzku a jeho upevňovania, s čím úzko súvisí roľnícka politika KSC a vnútrostranícke zápasy za marxistické chápanie roľníckej problematiky.

Bezprostrednou príčinou štrajku bol protest poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov proti kolektívnej zmluve, ktorú proti ich záujmom a napriek protestom zástupcov Červených odborov, zúčastnených na rokovaníach, uzavreli veľkostatkári a zástupcovia reformistických a ľudáckych odborov. To bol, pravda, len bezprostredný podnet k vypuknutiu štrajku. V pozadí tohto štrajku, jeho mohutnosti, odhodlanosti, ošetrovosti a rozhorčenosti bolo postavenie poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov: odveká ťažká drina, vykorisťovanie veľkostatkármi, túžba po znesiteľnejšom živote a rastúci odpor proti kapitalistickým poriadkom, nespokojnosť s pozemkovou reformou, jej charakterom a s jej uskutočňovaním — nespokojnosť s celým svojím biednym postavením, ktorému na vine bola v tomto období postupujúca kapitalizácia dediny, prenikanie finančného kapitálu na dedinu a tým urýchlenná diferenciácia dediny.

Rok 1918 nevyriešil páľivé otázky pracujúceho ľudu. Nevyriešil ani túžbu bezzemkov, domkárov a malých roľníkov po pôde.

Zámerom a výsledkom pozemkovej reformy okrem toho, že mala preventívne zabrániť revolučným výbuchom, podnieteným túžbou po pôde státisícov bezzemkov a domkárov, bolo utvorenie a posilnenie agrárnej buržoázie. Pozemková reforma sledovala odstránenie obrovských veľkostatkov a s nimi prežitkov feudalizmu, uvoľnenie prechodu finančného kapitálu do poľnohospodárstva, ovládnutie poľnohospodárskych podnikov finančným kapitálom a privedenie malých roľníckych usadlostí do závislosti od bánk. Výsledky pozemkovej reformy dokazujú, že buržoázia tak priamo sledovala kapitalizáciu dediny vytvorením zvyškových

statkov a posilnením závodov veľkosti 10—50 ha. Najväčší prírastok po pozemkovej reforme zaznamenali závody veľkostnej skupiny 50—100 ha (31,1%), závody 5—10 ha (19,19%) a od 30—50 ha (10%).¹ Úbytok zaznamenali závody do 2 ha (o 13—28%) a závody nad 200 ha. Obmedzením veľkých veľkostatkov s tradičnými a zažitými zvyškami feudálnych vzťahov, vytvorením nových veľkých samostatných hospodárskych celkov okolo 100 ha (2,291)² výmery pôdy, posilnením väčších samostatných závodov utvorili sa predpoklady pre upevnenie a rozšírenie kapitalistických výrobných vzťahov v poľnohospodárstve. Zvyškové statky boli pridelené ľuďom väčšinou z radov buržoázie, ktorí na týchto majetkoch zavádzali moderné spôsoby poľnohospodárskej výroby. Na ich majetkoch zavládli čisto kapitalistické vzťahy zamestnávateľa a námedzných síl. K týmto formám výroby mohli pristúpiť aj závody v skupine 20—50 ha, kde bolo možné vo zväčšenej miere ako dosiaľ pristúpiť tiež k modernizácii výroby, k využívaniu vymožeností vedy a techniky a k realizovaniu dlhodobých investícií. Drobní ľudia v počte 638 182 dostali pridelené celkom 789 803 ha pôdy, ktorú získali, pravda, až po zaplatení určitej sumy. Práve z tohto času uskutočňovania pozemkovej reformy sa datuje zadĺženie malých roľníkov, ich závislosť od bánk, lichvárov a úžerníkov, neistota a jeden z dôvodov ich proletarizácie najmä v období povojnovej hospodárskej krízy a s ňou spojenej deflačnej politiky.

Pozemková reforma pôsobila teda na udalosti roku 1929 potiaľ, pokiaľ mala vplyv na biedne položenie poľnohospodárskych robotníkov, zavinené okrem iného aj tým, že ich rady sa rozmnožovali proletarizáciou maloroľníckych vrstiev. Rozmnožovanie vrstiev poľnohospodárskych robotníkov je tesne spojené s vývojom kapitalizácie vidieka, s postupujúcou diferenciaciou dediny, s pohybom jednotlivých kategórií roľníckych vrstiev.

Postupujúca diferenciacia dediny v rokoch 1924—1929

V období predmnichovskej republiky už po vykonaní zásadných zásahov podľa zákona o pozemkovej reforme poskytovali jednotlivé kategórie veľkostných skupín poľnohospodárskych závodov takýto obraz:

1. kategória malých poľnohospodárskych závodov do 5 ha tvorila 1 160 205 závodov, t. j. 70,8% celoštátneho úhrnu, s celkovou výmerou pôdy 2 084 641 ha, t. j. 15,4% celkovej výmery pôdy;

2. kategória závodov 5—20 ha tvorila 24,6% a vlastnila 28,9% pôdy,

3. kategória závodov 20—50 ha tvorila 3,6% z celkového počtu závodov a vlastnila 12,3% z celkovej výmery pôdy,

4. kategória veľkých poľnohospodárskych závodov 50—100 ha tvorila 0,4% z počtu všetkých závodov a vlastnila 3,7% celkovej výmery pôdy,

¹ 20 let československého zemědělství, Praha 1938, 46.

² Tamže, 31.

5. kategória veľkostatkov nad 100 ha tvorila 0,6% z celkového počtu závodov a vlastnila 39,7% pôdy.³

Upevnenie kapitalistických vzťahov na dedine, ktoré uľahčila pozemková reforma, malo za následok nepretržitý pohyb jednotlivých kategórií. S upevňovaním kapitalistických spôsobov výroby na veľkých poľnohospodárskych závodoch boli malé poľnohospodárske závody vystavené neustálemu ostrému a nerovnému konkurečnému zápasu. Vedľa dôsledkov kapitalistickej poľnohospodárskej veľkovýroby s ohromnými výhodami — možnosť využívania výsledkov najnovšej techniky, používania kvalitných hnojív a osív, pestovania cennejších plodín, najímania agronomicky vzdelaných ľudí, možnosť elektrizácie podniku a realizovania melioračných a regulačných opatrení, čím sa sústavne zvyšovali hektárové výnosy⁴ — pôsobilo stále viac a iných faktorov na strane veľkých poľnohospodárskych podnikov proti malým a stredným roľníkom. Boli to predovšetkým poľnohospodárske družstvá, predajné a nákupné družstvá, ktoré boli pôvodne svojpomocnými inštitúciami s úlohou uľahčiť drobným roľníkom odpredaj ich výrobkov, nákup potrebných priemyselných výrobkov a hospodárskych potrieb a peňažné družstvá, ktoré pôvodne slúžili na výhodné uloženie drobných úspor a na pôžičky roľníkom pri nízkych úrokoch. Tieto družstvá sa však postupne stali doménou agrárnikov, veľkostatkárov a bankárov a premenili sa na podniky, záujmom drobných a stredných roľníkov nepriateľské, a slúžili výlučne záujmom kulakov a veľkostatkárov. Diktovali nákupné ceny poľnohospodárskych výrobkov, aby tým viac získali na predajných cenách. Vyvíjali tlak najmä na ceny surovinových plodín, repy, cukrovky, chmeľu, zemiakov, pretože tým viac mohli získať na predaji priemyselných výrobkov, z ktorého mali úžitok ako účastníci priemyselnej výroby alebo ako priami majitelia liehovarov, cukrovarov, mliekárni, vinární, škrobárni, sladovní, sušiarň, alebo súc zúčastnení na výrobe ako akcionári. S vývojom monopolizácie priemyslu stávajú sa veľkostatkári prostredníctvom bánk účastnými aj na výrobe priemyselnej, vzdialenej celkom od poľnohospodárskej výroby, napr. v železiarskom priemysle, kde aj ich pričinením zvyšovali a udržiavali pri vysokej cene výrobky potrebné pre poľnohospodárstvo, náradie a stroje. Podobne sa zúčastňovali v čoraz zväčšenej miere aj na výrobe v odvetví chemického priemyslu (umelé hnojivá a pod.). Cenová politika sa stala vôbec jedným z najúčinnejších prostriedkov veľkostatkárov a kulakov na zvyšovanie ziskov a na poškodzovanie malých a stredných roľníkov. Roľníci v dôsledku zadlženia a daňového tlaku boli nútení predať svoju úrodu už v jeseni, keď ceny poľnohospodárskych výrobkov

³ Tamže, 46.

⁴ Nová mysl, č. 1477, 12 a Protokol zo IV. riadneho sjazdu KSČ, 36. Podľa výpočtu priemerných výnosov z 1 ha veľkého roľníka proti malému roľníkovi bol napr. roku 1927 výnos pšenice až o 7 q vyšší, žita o 6 q, jačmeňa približne o 6 q vyšší, cukrovky až o 56—70 q, zemiakov o 35 q.

boli najnižšie, kým veľkostatkári mohli dať svoje výrobky na trh až na jar, v čase najväčšieho dopytu a najvyšších cien. Ďalším manévrom cenovej politiky bola tendencia udržať veľký nepomer medzi cenami rastlinných a živočíšnych produktov. Veľké poľnohospodárske závody sa orientovali predovšetkým na výrobu rastlinnú. Malí a strední roľníci produkovali až 80% z celkovej živočíšnej výroby.⁵

V súlade so záujmami veľkých sedliakov a veľkostatkárov a bez ohľadu na záujmy malých a stredných roľníkov niesol sa aj postoj štátu. Jeho daňová a colná politika sťažovala ešte viac pozíciu drobných roľníkov a privádzala ich do zadĺženia, do moci finančníkov a napokon exekútorov. Vymáhanie daní a sústavná snaha o zvyšovanie najrozličnejších daní (pozemková daň, domová daň, daň na obranu štátu, jatočná daň, daň zo psa a ďalšie poplatky, úroky zo zameškania, exekučné poplatky, pokuty, kolky, taxy za úradné výkony) privádzali drobné roľníctvo do zúfalej situácie. Na druhej strane štát podporoval zvyšovanie ziskov veľkých poľnohospodárskych podnikov subvenciami melioračných úprav, priamymi úľavami daní a colnou politikou, ktorá mala zabrániť dovoz poľnohospodárskych a živočíšnych produktov do ČSR a tým zaručiť nezávislosť veľkostatkárov pri určovaní cien. Táto politika pochopiteľne postihovala výlučne drobných roľníkov.

Prvá povojnová kríza 1921-23 doľahla ťažko nielen na priemyselný proletariát, ale aj na roľnícku chudobu, na drobné roľníctvo, ktoré v dôsledku deflačnej politiky stratilo nielen všetky svoje úspory, ale tak sa zadĺžilo, že sa z dlhov nevymanilo po celé trvanie predmnichovskej republiky. Zadĺženie roľníkov za dočasnej stabilizácie kapitalizmu ešte stúpalo, takže napr. v roku 1927—1930 stúplo z 20 na 30 miliárd.⁶

Malí a často i strední roľníci vedľa závodov kapitalistickej veľkovýroby s možnosťou strojového vybavenia a zintenzívňovania pôdy mohli obstáť len s najväčším vypätím svojich síl a síl členov svojej rodiny, nevynímajúc ani deti.

Dôsledkom tohto ťažkého životného zápasu bol neustály proces ďalšieho a ďalšieho triedneho rozkladu na dedine. Malí roľníci ani napriek najväčšiemu vypätiu síl neuživilí na kúsku pôdy svoju rodinu a boli nútení vedľa práce v poľnohospodárstve prijať prácu alebo na veľkostatku alebo v priemysle, až sa postupne proletarizovali a rozmnožovali rady poľnohospodárskeho a priemyselného proletariátu. Na Slovensku, kde bol nedostatok priemyslu a jestvujúci priemysel ďalej odbúravalí, rozmnožovali malí roľníci predovšetkým rady poľnohospodárskych robotníkov. Vrstvy stredného roľníctva postupne upadali do kategórie malých roľníkov. Len tenká vrstva stredných roľníkov za priaznivých okolností, zveľadovaním a rozširovaním svojho hospodárstva, rozmnožila vrstvu kapitalistických poľnohospodárskych podnikov.

⁵ Karol Bacilek, *O niektorých otázkach poľnohospodárskej politiky*, Bratislava 1950, 29.

⁶ Protokol VI. riadneho zjazdu KSČ, 23.

Sústavné narastanie počtu poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku v rokoch 1924-29 bez možnosti iného zárobku ako na veľkostatkoch zvyšovalo ponuku pracovných síl na veľkostatkoch, čo tiež nepriaznivo pôsobilo na postavenie poľnohospodárskych robotníkov, ich platy a životnú úroveň.

Postavenie dedinskej chudoby

Postavenie poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov za kapitalistickej ČSR bolo pod úrovňou ľudskej dôstojnosti. Vedľa ohromných veľkostatkov, vlastníacich niekoľko tisíc ha pôdy, živorili na kúsku pôdy tisíce bedárov, ktorí napriek vlastníctvu tejto pôdy boli často závislí od veľkostakára ako od zamestnávateľa. Na veľkostatkoch hľadala väčšina malých roľníkov v sezóne zárobok, aby si zabezpečila existenčné minimum pre seba a pre rodinu. Okrem toho masy poľnohospodárskych robotníkov v počte približne 250 tisíc (s rodinami)⁷ boli celkom odkázané na predaj svojej pracovnej sily za podmienok nadiktovaných veľkostakárom. Po roku 1918 vykonali opatrenia proti veľkostakárskym podnikom nad 250 ha, podliehajúcim podľa záborového zákona o pozemkovej reforme rozparcelovaniu, na Slovensku ešte nedôslednejšie ako v Čechách. Parcelácia sa tu ešte vo väčšej miere stala predmetom machinácie a špekulácie. Podľa sčítania poľnohospodárskych podnikov z roku 1930 napr. proti 270 veľkostakom veľkostnej skupiny 200—500 ha v Čechách bolo na Slovensku 977 poľnohospodárskych podnikov tejto kategórie a proti 7 veľkostakom nad 500 ha v Čechách zostalo aj po zásadných zásahoch pozemkovej reformy 205 veľkostatkov na Slovensku s celkovou výmerou pôdy 501 283 ha, čo znamená, že priemerné 1 veľkostak tejto kategórie vlastnil 2445 ha pôdy (!).⁸

Veľkostatky na Slovensku boli rozložené najviac v oblasti južného a juhozápadného Slovenska (Žitný ostrov) a v zemplínskej oblasti, teda v najúrodnejšej, najbohatšej oblasti Slovenska. Tieto najúrodnejšie, najbohatšie časti Slovenska boli však súčasne oblasťou veľkého strádania desaťtisícov poľnohospodárskych robotníkov, ich žien a detí, oblasťou veľkostakárskej zlovôle a tým zákonite oblasťou najprudších triednych zápasov.

Ak bola celková kultúrna a sociálna úroveň na Slovensku na nízkom stupni, platilo to najmä pre pomery na dedine. Slovenská dedina, vrstvy poľnohospodárskych robotníkov, malých aj stredných roľníkov žila svojím zaostalým životom. Vládnuci spoločenský poriadok nemal záujem vymaniť tieto vrstvy zo zaostalosti a nevedomosti. Údaje ekonomického časopisu *Hospodárske rozhľady* napr. uvádzajú v tom čase, že na Považí

⁷ Rudé právo, 26. mája 1929.

⁸ *Príručka hospodárskej štatistiky Slovenska* (zostavil P. Horváth), Bratislava, 1935, 48.

žili tisíce rodín, „ktoré si zhotovujú všetko svoje šatstvo a látky na ne vo vlastnej domácnosti, bárs žijú len niekoľko kilometrov od najväčších slovenských textiliek“.⁹

Kultúra do väčšiny slovenských dedín vôbec neprenikla. Knihy, kino, divadlo — to boli pojmy, s ktorými sa väčšina dedínskej chudoby nestretla. Jediným „kultúrnym“ zážitkom po celý život bol kostol, ktorý mal týchto ľudí úplne v moci a prehlboval v nich len zaostalosť, predsudky a povery. Kultúra bývania na dedine bola na nepredstaviteľne nízkej úrovni. Neboli tu možnosti dodržiavať ani najzákladnejšie hygienické opatrenia. Často na malom priestore, v jednej miestnosti tiesnila sa mnohočlenná rodina, v miestnosti, ktorá neposkytovala ani minimálne pohodlie, potrebné pre nutný odpočinok. V noci slúžila dospelým ako posteľ lavica a kabát, deťom pec alebo pre niekoľko detí jedna posteľ. Pri výchove detí sa vôbec nedbalo ani na najzákladnejšie zákony zdravej výchovy, výživy a starostlivosti, pretože nebolo ani vedomostí ani peňazí ani času. V nedostatočnej opatere detí, zavinenej kapitalistickým poriadkom, ktorý bol ľahostajný k spôsobu života najchudobnejších vrstiev na dedine, tkvela aj príčina veľkej úmrtnosti detí. Napr. roku 1934 zomrelo na Slovensku 12 201 dojčiat do 1. roku oproti 12 866 zomretých dojčiat v Čechách.¹⁰ Je úplne jasné, že tomuto prekvapujúcemu zjavu bola na vine zaostalosť a že prevažný počet zomretých detí bol práve z chudobných roľníckych vrstiev.

Prebytok a stále rastúci počet pracovných síl tak z radov poľnohospodárskych robotníkov, ako aj z radov proletarizujúcich sa roľníkov znamenal neustály tlak na mzdy a platy na veľkostatkoch, čo naopak nútilo poľnohospodárskeho robotníka, ktorý z jedného platu nemohol rodinu užiť, aby poslal do roboty aj ženu a deti. Pritom za celodennú prácu vyplatili deťom len 3 koruny. Aj štatistické dáta ukazujú, že napr. kým v Čechách bolo zamestnaných mužov do 16 rokov 28 423, na Slovensku 41 961 (!) pri tri razy menšej ľudnatosti, žien do 16 rokov bolo v pracovnom pomere 37 390 v Čechách a 36 830 na Slovensku. Zaujímavé výsledky podáva aj výkaz zamestnaných prestarnutých občanov. Mužov nad 65 rokov bolo roku 1930 zamestnaných v Čechách 49 928, na Slovensku 32 060, žien v Čechách 23 122, na Slovensku 31 960. Že počet zamestnaných detí a prestarnutých občanov na Slovensku rozmnožovali predovšetkým osoby zamestnané v poľnohospodárstve, je samozrejmé. Pritom dôsledky tohto stavu — predčasného zamestnávania detí v poľnohospodárstve — boli často hrozivé. Obchádzal sa zákon o povinnej dochádzke do školy, škola a štát považovali tento zjav za nutné zlo. Výsledkom toho bola negramotnosť a zaostalosť. Roku 1929 napr. podľa skúmania na štyroch dvoroch na juhozápadnom Slovensku len 10%

⁹ Hospodárske rozhľady IV, č. 6, 26, článok O. Kappa, *Hospodársky osud Slovenska*.

¹⁰ *Príručka hospodárskej štatistiky Slovenska*, 55.

poľnohospodárskych robotníkov vedelo písať.¹¹ Život žien chudobných roľníckych vrstiev na dedine bol veľmi ťažký. Pri domácnosti, pri opatere niekoľkých detí chodili robiť na pole alebo na svoje alebo na veľkostatkárske.

Postavenie poľnohospodárskych robotníkov bolo zo všetkých vrstiev dedinskej chudoby najúbohejšie. Boli priamo vystavení svojvôli veľkostatkárov, ktorí diktovali neznesiteľne nízke platové podmienky, zneužívajúc prebytok pracovných síl. Celoslovenská kolektívna zmluva, ktorá by záväzne pre všetkých veľkostatkárov stanovila platové a pracovné podmienky v rokoch 1924 až 1929, neexistovala. Poľnohospodárski robotníci sa rok čo rok pri začatí jarných prác bili pri stanovení individuálnych dohôd s veľkostatkárom o priznanie nárokov na primeranú odmenu za ťažkú a vyčerpávajúcu prácu. Pretože sa nevedeli dostatočne zorganizovať a spolu držať pevne a jednotne, nedonútili veľkostatkárov k ústupkom a nastupovali rok čo rok do práce za ponížujúcich platových a pracovných podmienok, bez istoty, že aj tá individuálna dočasná zmluva s veľkostatkárom sa dodrží, bez vyhliadok na podporu v chorobe a starobe. Pracovný čas bol neobmedzený. Neurčovali ho pri prijímaní zamestnancov presne a ak aj bol v jednotlivých individuálnych zmluvách stanovený od 6. hod. ráno do 8. hod. večer, bol k nemu vždy pripojený dodatok, že toto obmedzenie neplatí pre obdobie žatvy a špičkových poľnohospodárskych prác. Poľnohospodárski robotníci, pokiaľ nevlastnili v dedine vlastný chudobný príbytok, boli ubytovaní spoločne v blokoch a núdzových barakoch, kde sa často tiesnili na veľmi malom priestranstve spolu so zvieratstvom.¹²

Strava poľnohospodárskych robotníkov bola vonkoncom nedostatočná, bez obsahu potrebných kalórií a výživných hodnôt a nepostačovala dodávať potrebnú pracovnú energiu. Ráno sa pila nemasťná polievka, chlieb nahradili zemiakmi. Na obed bola väčšinou uvarená fazuľa alebo bôb. Mäso títo ľudia, ktorí opatrovali a chovali často veľké stáda dobytky, videli len zriedka. Ich životný boj sa neskončil ťažkou prácou a pome-rami na veľkostatku. K zamestnávateľovi sa pridružil obchodník, kňaz, notár, lekár či predavač so svätými obrázkami a zdieral z nich posledný groš.¹³

Rovnako ťažké bolo polozenie deputátnikov. Deputátnici boli od veľkostatkára závislí nielen ako zamestnanci, ktorí im dávali prácu, ale tým, že časť mzdy dostávali vo forme naturálií, bytu a prídely kúka pôdy. Deputát bol často taký nízky, absolútne nestačil pre rodinu na celý rok, spotreboval sa za pol roka a potom nebolo iného východiska, než pýtať od veľkostatkára preddavok z deputátu určeného na ďalší pracovný rok, čo boli potom s celými svojimi rodinami nútení odpracovať. Tým, pravda, závislosť deputátnikov od veľkostatku ďalej vzrastala. Ak

¹¹ Rudé právo, 26. mája 1929.

¹² Tamže.

¹³ Tamže.

deputátnik ochorel, veľkostatkár s plným súhlasom úradov poberal nemocenskú len zato, že v chorobe deputátnikovi dával denný prídel naturálií, t. j. 1—2 l mlieka. Veľmi dôrazným argumentom o pomeroch v poľnohospodárstve na Slovensku pred rokom 1929 sú dáta o počte vystahovalectva. Po celý čas predmníchovskej republiky vytrvale každý rok odchádzali zo Slovenska za prácou do cudziny desiatky tisícov vystahovalcov, z ktorých prevažnú väčšinu tvorili práve poľnohospodárski robotníci a malí roľníci. Podľa údajov Slovenskej ročenky tvorili sezónni robotníci a vystahovalci zo Slovenska spolu asi 90% celkovej emigrácie.¹⁴ Z nich najväčšie percento tvorili malí poľnohospodárski robotníci a roľníci, ktorí väčšinou odchádzali za hranice na prácu len dočasne. Vláda predmníchovskej republiky nielenže dovoľovala odchod takého veľkého počtu československých občanov (roku 1926 26 129, roku 1927 23 596, roku 1928 24 461),¹⁵ ale vystahovalectvo priamo podporovala tak, že pre sezónnych robotníkov ujednávala s vládami cudzích štátov (Nemecko, Francúzsko a pod.) odchod našich robotníkov, pretože sama nebo'a schopná obstaráť im prácu a pretože na druhej strane ubiedený slovenský poľnohospodársky ľud bol veľmi vítanou a lacnou pracovnou silou v cudzích kapitalistických štátoch, lacnejšou ako tamojší robotník.

Postavenie poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov sa nezlepšilo ani za tzv. dočasnej stabilizácie kapitalizmu v rokoch 1924—29. V týchto rokoch síce výroba dosiahla predvojnovú úroveň, nezamestnanosť podstatne klesla, ale životná úroveň pracujúcich sa nezvýšila. Napopak, buržoázia sa snažila uhradiť zvýšené výdaje spojené s prechodom z hospodárskej krízy do obdobia stabilizácie, do obdobia obnoveného chodu výroby vyšším tlakom na mzdy a zvyšovaním cien. Tak hoci index priemyselnej výroby, ak základ je rok 1913=100, stúpol od roku 1924, keď tvoril 89, roku 1925 na 96, až na 113 v roku 1928, index reálnych miezd nedosiahol ani v jedinom roku dočasnej stabilizácie kapitalizmu predvojnovú úroveň, ba ani úroveň roku 1923, posledného roku krízy. Ak je základ rok 1923=100, tak roku 1924 je index reálnych miezd 98 a v nasledujúcich rokoch ďalej klesá až na 94 roku 1927.¹⁶

Na Slovensku bol tento index reálnych miezd ešte nižší. Tu vôbec v dôsledku zvláštneho, oneskoreného priebehu dočasnej stabilizácie kapitalizmu nedošlo k oživeniu priemyslu až do roku 1927. Český finančný kapitál v snahe udržať sa vo veľkom konkurečnom boji na svetových trhoch uľahčoval si svoju situáciu v ďalšom odbúravaní priemyslu na Slovensku. Triedne boje roku 1927 sa nesú v línii ostrých protestov proti odbúravaniam priemyslu. Roku 1926 napr. kola nezamestnanosť na

¹⁴ Slovenská ročenka, Bratislava 1931, 294.

¹⁵ Hospodárske rozhľady IV, č. 6, 274, článok *Brestenský, Slovenské vystahovalectvo*.

¹⁶ Sborník dokumentov *Za bolševickou orientaci*, Praha 1953, 296.

Slovensku v priemysle, obchode a živnostiach relatívne dva a pol razy väčšia ako zamestnanosť v Čechách a na Morave.¹⁷

So situáciou v priemysle súvisí, pravda, aj situácia v poľnohospodárstve a najmä postavenie a zamestnanosť poľnohospodárskeho robotníctva. Situácia v poľnohospodárstve, odkiaľ nebolo väčšej možnosti odlivu pracovných síl do priemyslu, vyznačuje sa aj v týchto rokoch trvalým prebytkom pracovných síl. Stúpajúca drahota a daňový tlak pôsobili na poľnohospodársku chudobu ničivo. Iba za dva roky 1928-29 vzrástlo zadĺženie najchudobnejších roľníckych vrstiev o 10 miliárd Kčs.¹⁸ Tým vzrástol, pochopiteľne, aj počet exekúcií. Proti 71 482 exekúciám na nehnuteľnostiach roku 1925, povoleným súdmi, vzrástol roku 1929 počet týchto exekúcií na 122 346.¹⁹ To znamená, že dočasná stabilizácia kapitalizmu je obdobím ďalšieho prenikania finančného kapitálu do poľnohospodárstva, vťahnutia ďalších vrstiev roľníctva pod vplyv bánk v dôsledku ich stúpajúceho zadĺženia, obdobím urýchlenej diferenciacie dediny. Dedina sa za kapitalizmu stala trvalým ohniskom revolučného nepokoja, ktorý často pod vedením strany vyústil v rad uvedomeľých triednych zápasov.

Roľnícka politika KSC do roku 1929

Otázka správneho chápania roľníckej otázky, triedneho rozvrstvenia života na dedine a správny postoj k jednotlivým triedam na dedine bola a je otázkou, ktorá bezprostredne súvisí aj s konečným bojom proletariátu za zvrhnutie kapitalizmu a za nastolenie vlády robotníkov a roľníkov, ako aj s úspešným budovaním nového spoločenského poriadku. O dôležitosti zapojenia malých roľníkov a poľnohospodárskych robotníkov do hnutia a do boja proti kapitalizmu hovorili už prví klasici marxizmu: „Túto triedu, ktorá je bezmocná, lebo je roztrieštená a roztrúsená, ktorej skrytú silu... tak dobre poznajú, že úmyselne nechávajú pustnúť školy, len aby ostala nevedomá, túto triedu oživiť a vtiahnuť do hnutia, to je najbližšia, najsúrnejšia úloha...“²⁰ Otázku zväzku robotníctva s roľníctvom ďalej rozpracoval Lenin a Stalin. Táto otázka tvorila v dejinách každej komunistickej strany jednu z ústredných otázok, o ktorú sa rozbili často najstatočnejšie, najradikálnejšie vystúpenia proletariátu. Otázka nadviazania a upevnenia zväzku robotníctva s roľníctvom bola vždy otázkou zložitou, ktorej správne riešenie žiadalo vysokú teoretickú vyspelosť a bolševickú prax.

Aj Komunistická strana Československa sa prepracúvala k marxistickému postoju k roľníckej otázke len postupne a úspešne potiaľ, pokiaľ úspešne prebiehal vnútorný bolševizačný proces vôbec.

¹⁷ Hospodárske rozhľady IV, č. 6, 256, článok O. K a p p, *Hospodársky osud Slovenska*.

¹⁸ Protokol VI. riadneho zjazdu KSC, Praha 1931, 23.

¹⁹ Sborník *Za bolševickou orientáci*, 274.

²⁰ M a r x — E n g e l s, *Vybrané spisy I*, Bratislava 1951, 590.

Veľmi pohotovo však začala rozpriadať siete svojho politického vplyvu na dedine agrárna strana, na Slovensku republikánska strana maloroľníckeho ľudu, ktorá si svoju politickú moc a prvenstvo medzi všetkými buržoáznymi stranami založila na špekulácii s politickou nevedomosťou väčšiny roľníckeho ľudu. Jej organizácia Domovina s programom predstieraného boja za záujmy všetkého roľníctva proti mestu, družstevné a peňažné organizácie, ovládané takmer výlučne jej ľuďmi, snažili sa všetkými prostriedkami o získanie väčšiny na dedine.

Na Slovensku sa snažila vytíct na dedine svoj politický kapitál často ešte úspešnejšie ľudácka strana, ktorá zverbovala na pomoc všetkých kňazov, aby pre jej triedne záujmy pomáhali zneužiť náboženské cítenie slovenského ľudu.

KSČ sa síce od svojho vzniku zaoberala roľníckou otázkou, ale v dôsledku celkovej situácie v strane, jej počiatočných ťažkostí a vplyvov raz ľavých, raz pravých úchyliet a najmä v dôsledku sociálnodemokratických prežitkov v KSČ, ktoré tu mali svoj výraz v podceňovaní otázky spojencov proletariátu, nedosiahla sprvu závažnejší výsledok. Organizácie sa usilovala KSČ podchytiť najmä vrstvy poľnohospodárskych robotníkov, ktoré sa jej darilo združiť v odborovej organizácii Sväzu poľnohospodárskych a lesných robotníkov. Strana viedla poľnohospodárskych robotníkov aj do boja za zvýšenie miezd a za uzavretie kolektívnej zmluvy, v tlači sústavne sledovala ich život, no až do roku 1929 bola táto činnosť v podstate neujasnená v podceňovaní dôležitosti zväzku robotníka s roľníkom. Pritom, pravda, pomer KSČ k poľnohospodárskym robotníkom ako k námedzným robotníkom bol jasnejší ako k ostatným vrstvám roľníctva a otázka nutnosti zväzku priemyselného robotníctva s poľnohospodárskym robotníctvom zrejme. V otázke praktického organizovania sa však stále prejavovala nedôslednosť a nedostatok pevného vedenia a v otázke vytyčovania hesiel a požiadaviek, ktoré by mali drobné roľníctvo mobilizovať do boja a napokon aj do politickej činnosti, aj nedostatok marxistického citu.

Maloroľníci sa združovali v tzv. Sväze maloroľníkov, ktorý pod vedením a za frakčnej práce komunistov chránil záujmy malých roľníkov a mal ich viesť aj k postupnému uvedomeniu a k odporu nielen proti veľkým sedliakom a veľkostatkárom, ale proti kapitalistickému poriadku vôbec. Ale ani túto činnosť nevedli sústavne. Zástupcovia komunistickej strany sa zúčastnili na jednotlivých schôdkach sväzu, ale tento sväz na Slovensku pracoval len nepravidelne a náhodile. Okrem toho sledovali otázku priameho zapojenia a získania dedinskej chudoby do hnutia bunky KSČ na dedinách a na veľkostatkoch. Nešlo však len o organizačné podchytenie dedinskej chudoby, išlo o to, vedieť sa priblížiť záujmom a bolesťami dedinskej chudoby a vytyčením správnych požiadaviek a programov vtiahnuť tieto masy do triedneho boja. Týmto správnym programom bolo, ako potom určil v duchu marxizmu V. sjazd KSČ roku 1929, vystih-

nutie správnych denných požiadaviek a vysvetlenie zásadnej najhlavnejšej otázky: že dosiahnutie zlepšenia postavenia roľníctva je možné až po zvrhnutí kapitalizmu a že každá iná cesta snahy o zlepšenie stavu reformami je za kapitalistického spoločenského poriadku nemožná, že dosiahnutie toho je možné len v boji roľníctva spoločne s priemyselným proletariátom. Organizovať tento spoločný boj bolo možné len pod ústredným heslom: „Vyvlastnenie všetkej pôdy veľkostatkov, štátu a cirkvi bez náhrady a odovzdanie jej chudobným roľníkom,“²¹ a len v súvislosti s týmto heslom bojovať za denné požiadavky (dane, árendové, drahota a pod.).

Táto otázka však nebola až do roku 1929 celkom jasná. Hoci sa strana na na všetkých sjazdoch zaoberala roľníckou problematikou, nedošla k presnému názoru na správne požiadavky a vedenie hnutia poľnohospodárskych a malých robotníkov. Práca strany medzi roľníctvom sa v podstate vybíjala sprvu vo všeobecnej agitácii, v ohlasoch pred voľbami a pred prvým májom. Postupne však od roku 1924, keď strana pristúpila k svojej boľševizácii, vyjasňuje sa čoraz zreteľnejšie v otázkach správneho chápania roľníckej problematiky.

Komunistická strana na Slovensku mala do určitej miery možnosť včiasšie pochopiť dôležitosť roľníckej otázky i otázky revolučných rezerv v masách početného a zbedačeného poľnohospodárskeho roľníctva. Už od roku 1925 začína vychádzať v Pravde chudoby, pozdejšie v Pravde príloha Kosák, ktorá sa priamo zaoberala pomerami na dedine, sledovala revolučné pohyby roľníctva, ich záujmy a požiadavky. Komunistickí pracovníci na Slovensku, najmä Bacílek, Kubač a Major, aj na sjazdoch strany aj vo svojej praktickej politickej práci vždy upozorňovali stranu na závažnosť roľníckej problematiky.

Od roku 1924 skutočne badať čoraz intenzívnejšiu agitačnú a propagačnú prácu na dedine, čo bol veľký úspech proti rokmi 1921-23. Chýbalo však stále to najpodstatnejšie, čo jedine mohlo nerozlučne utužiť zväzok roľníka s robotníkom — spoločný boj proti spoločnému nepriateľovi, boj správne a pevne organizovaný KSČ. Otázka nedostatočnej iniciatívy KSČ v oblasti vlastných triednych zápasov predovšetkým poľnohospodárskeho roľníctva súvisí s celkovou hospodárskou a politickou situáciou. V období dočasnej stabilizácie, ktorá mala svoj odraz aj vo vnútrostranníckom živote, v raste pravičiarskych nálad a úchyliet, názorov o nemožnosti vedenia hospodárskych bojov, trpel, pravda, aj postoj KSČ k otázkam triednych bojov na dedine.

Toto stanovisko, stanovisko jilkovcov a ostatných pravičiarskych elementov, bolo falošné. Dedina, plná ostrých rozporov, za zostupnej tendencie životnej úrovne drobných roľníkov a poľnohospodárskych robotníkov poskytovala nielen možnosť aj za dočasnej stabilizácie kapitalizmu viesť roľnícku chudobu do boja, ale ona sama často živelne vyjadrovala

²¹ Protokoly riadneho zjazdu KSČ, Praha 1929, 177.

svoje revolučné rozhodlanie na štrajkoch, demonštráciách a protestných zhromaždeniach. Maloroľníci ako vrstva triedy malovýrobcov, samostatných výrobcov, disponujúcich kúskom pôdy a nie bezprostredne závislých od zamestnávateľa, ktorí sa nezúčastnili výroby kolektívne, mzdového hnutia a boja o kolektívnu zmluvu sa neúčastnili, aj keď so zápasmi poľnohospodárskych robotníkov sympatizovali a neraz ich aj hmotne podporili.

Malí roľníci na Slovensku sa najmä v rokoch 1924—1929 zapojili do hnutia proti agrárnym clám, daniam, exekúciám a najmä proti pozemkovej reforme, čo na Slovensku napr. roku 1927 nadobúdalo miestami veľmi ostré formy, keď malí roľníci v túžbe po pôde pristupovali k násilnej parcelácii veľkostatkárskej pôdy.

Najradikálnejšou vrstvou boli, pravda, poľnohospodárski robotníci, neviazaní súkromným vlastníctvom pôdy a celkom vystavení svojvôli veľkostatkára. Medzi robotníctvom na Slovensku prepukali nepokoje najmä v období pred začatím jarných prác, keď sa ustanovovali pracovné a mzdové podmienky na celý rok. Poľnohospodárski robotníci na Slovensku vstupovali do štrajku na jednotlivých veľkostatkoch, bojujúc jednak individuálne za zlepšenie svojich podmienok a jednak za uzavretie celoslovenskej kolektívnej zmluvy, ktorá by záväzne stanovila aspoň minimálnu životnú úroveň. Takéto boje viedli poľnohospodárski robotníci v rokoch 1924, 1925, 1926, 1927 i 1928 na veľkostatkoch na východnom, južnom i na západnom Slovensku. Boli to však štrajky ojedinelé, štrajky zamestnancov jedného, najviac niekoľkých veľkostatkov proti veľkostatkárovi, štrajky, ktorým sa síce statočne postavila KSČ na Slovensku na čelo, štrajky, pri ktorých ako napr. 1928 došlo k streľbe žandárstva v nitrianskom kraji, no ktoré sa viedli nie na základe bolševických zásad taktiky vedenia triednych bojov. Taktika hrala pri každom štrajku veľmi významnú úlohu. Viesť štrajk, dokázať zjednotiť ľudí v takom ťažkom boji, vyžadujúcom vždy obeť, viesť vytýčiť správne požiadavky, odpovedajúce hospodárskej a politickej situácii v tom-ktorom momente, donútiť zamestnávateľov k ústupu a zakončiť štrajk víťazne v pravom okamihu, bolo veľké umenie, ktoré si vyžadovalo vyspelých ľudí a skúsených politikov, ovládajúcich aj marxistickú teóriu aj revolučnú prax. Tejto taktike sa každá komunistická strana po svojom vzniku musela učiť, čo bolo tým ťažšie, že nešlo o schému štrajkovej taktiky, ale o schopnosť meniť túto taktiku, ako to čas vyžadoval.

Štrajk poľnohospodárskych robotníkov roku 1929, najväčší štrajk tohto druhu v ČSR vôbec v priebehu trvania mníchovskej republiky, práve ukazuje celú zložitosť štrajkovej taktiky.

Štrajk poľnohospodárskych robotníkov vypukol v období dočasnej stabilizácie kapitalizmu.

Dočasná stabilizácia kapitalizmu bola obdobím, ktoré vyžadovalo zvlášť dobrú prípravu každého revolučného vystúpenia. Nie preto, že by

pracujúce masy boli pasívne, ako tvrdili oportunisti. Vôľa vydobýť si lepšie životné podmienky tu bola. Ale vzhľadom na politickú situáciu, na silu a politiku sociálnej demokracie a sociálnodemokratických reformistických odtorov, ktoré ešte stále ovládali väčšinu pracujúcich, vzhľadom na jednotný front kapitalistov a veľkostatkárov, štátu a reformistov, vyžadoval každý boj dôkladnú prípravu.

Tento moment, ktorý KSČ vtedy nazývala utvorením troj-spolku, vytvoril situáciu, keď ani jeden štrajk nebol štrajkom zamestnancov proti zamestnávateľovi, ale bojom proti zamestnávateľovi, ktorému pomáhali reformisti a štátne orgány, úrady, polícia, žandárstvo a vojsko. Tým každý hospodársky boj, vedený za hospodárske požiadavky, postupne musel prerastať na boj politický — na boj proti štátnym orgánom, čo veľmi zvyšovalo jeho závažnosť. Podriaďovanie štátneho aparátu záujmom kapitalistov a veľkostatkárov bol teda jedným z významných činiteľov, ktorý museli vziať do úvahy organizátori štrajku. Druhým závažným činiteľom, sťažujúcim každý pohyb proletariátu, bola politika sociálnodemokratickej strany a reformistických odborov (ČOZ — Československé odborové združenie). Aparát týchto organizácií pomaly zrástal s aparátom kapitalistov. Za dočasnej stabilizácie kapitalizmu zosilnela vrstva robotníckej aristokracie, z ktorej si kapitalisti vybrali priamo ľudí ako majstrov, predákov, kontrolórov, úradníkov a denunciantov. Títo ľudia boli veľmi často aj funkcionármi odborov, odkiaľ sa zase dostali ďalej do zmierovacích komisií, do funkcií rozhodcovských sudcov, kde mohli poškodzovať a poškodzovali záujmy robotníctva a sledovali záujmy zamestnávateľov. Reformistické odborové organizácie sa v tomto čase stávajú organizáciami, ktoré priamo sabotovali hospodárske zápasy proletariátu priemyslového aj poľnohospodárskeho. V priebehu toho vynaložili všetko úsilie, aby oslabili ostrie štrajku, predčasne ho skončili a vyjednávaním dospeli k výsledkom prijateľným pre zamestnávateľa. Touto politikou preukazovali nesmierne cenné služby podnikateľom a celému kapitalistickému systému a vážne poškodzovali spravodlivý boj pracujúcich.

Za takejto situácie, až po vybojovaní vnútrostraníckeho zápasu za očistu strany a za jej bolševizáciu roku 1928 a začiatkom roku 1929, zaoberal sa V. sjazd KSČ veľmi podrobne hospodárskymi a politickými pomerami a určil novú štrajkovú taktiku vedenia hospodárskych bojov v duchu zasadania IV. kongresu ČOI a VI. kongresu Komunistickej internacionály.

IV. kongres ČOI a VI. kongres Komunistickej internacionály roku 1928 sa podrobne zaoberali tak súčasnou situáciou, postupujúcou dočasnou stabilizáciou kapitalizmu, ako aj s tým súvisiacim rozrastaním pravičiar-ských nálad v komunistických stranách, ich názorov o nemožnosti vedenia triednych bojov. Po analýze príčin a dôsledkov dočasnej stabilizácie — rast drahoty, stúpajúci daňový tlak, útoky na politické práva

pracujúcich — obidva kongresy zhodne konštatovali odklon más doľava. A radikalizácia más zákonite vyžadovala viesť robotníctvo a roľníctvo do hospodárskych zápasov na základe novej taktiky, zodpovedajúcej konštelácii triednych síl, sile a možnostiam buržoázie i sile a perspektívam robotníckej triedy.

V. sjazd KSČ rozpracoval inštrukcie IV. a VI. kongresu v referáte súdruha Gottwalda i v referáte venovanom výlučne novej taktike hospodárskych bojov. V podstate najdôležitejšie zásady novej štrajkovej taktiky boli tieto:

1. Nutnosť vedenia hospodárskych bojov proti vôli reformistov.

2. Utužovanie jednotného frontu zdola v priebehu boja predovšetkým vo forme štrajkových výborov, volených všetkými účastníkmi štrajku (do tohto času sa ani zásada voliteľnosti členov štrajkových výborov ani zásada prísneho rešpektovania hlasu neorganizovaných robotníkov a robotníkov organizovaných v iných stranách nevytýčili).

3. Zmena pomeru k politicky a odťorove neorganizovaným robotníkom, ktorých považovali doteraz nesprávne za poškodzovateľov záujmov uvedomelých robotníkov. Týchto robotníkov bolo nutné a za danej situácie aj možné vtiahnuť do boja a tak zaktivizovať.

4. Nová široká základňa finančnej podpory štrajkov. Za dočasnej stabilizácie kapitalizmu, keď si kapitalisti podriadili štátny aparát, došlo k tomu, že štát čoraz dôslednejšie odmietal prispievať Červeným odborom na podporu nezamestnaných. Tým sa finančné pomery Červených odborov podstatne zhoršovali, až neboli schopné disponovať finančnými prostriedkami, potrebnými pre podporu štrajkujúcich a ich rodín, čím bola, pravda, aj sila a vytrvalosť štrajkov ohrozená. Nová štrajková taktika postavila otázku finančnej podpory štrajkov mimo rámca odborových pokladníc, na základňu solidarity všetkého robotníctva so štrajkujúcimi kdekolvek a nutnosti aktívnej podpory bojujúcich ešte pred štrajkom.²²

Ďalšie nemenej dôležité požiadavky správneho uplatňovania novej štrajkovej taktiky boli požiadavky triezveho odhadu situácie, nálady štrajkujúcich, pozornosť pri vytyčovaní požiadaviek pred štrajkom a snaha spojiť ich postupne s politickými požiadavkami, príkaz neviesť boj do úplného vyčerpania štrajkujúcich a umenie v pravom okamihu a disciplinovane ustúpiť, rozšíriť štrajk na čo najväčší počet príbuzných podnikov vzhľadom na koncentráciu priemyslu a vytváranie veľkých sväzov podnikov jednotlivých priemyslových odvetví.²³

Štrajk poľnohospodárskych robotníkov v máji 1929 má práve preto veľký význam, že sa v ňom prvýkrát uplatňovali smernice novej štrajkovej taktiky.

²² Tamže, 15.

²³ *Za bolševickou orientaci*, 84.

*Prípravy a priebeh štrajku poľnohospodárskych robotníkov
roku 1929*

Ako vyplýva z protokolu V. sjazdu KSC, z diskusných príspevkov delegátov zo Slovenska, zo správ uverejnených v dennej komunistickej tlači a z obežníkov Prezídia Krajinského úradu v Bratislave, prípravy na štrajk sa v Červených odboroch a v strane robili ešte koncom roku 1928. Už vtedy bolo jasné, že v dôsledku neutešených pomerov v poľnohospodárstve, rastúcej biedy a čoraz ostrejšej nespokojnosti zamestnancov slovenských veľkostatkov s ich bezprávnym a neistým postavením, ktoré dovoľovala aj skutočnosť, že na Slovensku neexistovala riadna kolektívna zmluva, sú tu všetky podmienky pre vzplanutie veľkého boja. Ľubovôľa veľkostatkárov mohla rozhodovať v závažných životných otázkach zamestnancov tým skôr, že títo sa do roku 1929 v dôsledku politickej zaostalosti neorganizovali ani v strane ani v odborových organizáciách Sväzu poľnohospodárskych robotníkov a v maloroľníckom sväze. A samotná živelná rozhorčenosť a spontánne revolučné výbuchy nie sú účinné, ak ich nedoplňuje sústavná denná organizačno-politická práca.

Rok čo rok bojovali teda poľnohospodárski robotníci v období jarných prác o uzavretie kolektívnej zmluvy a chystali sa na boj aj na rok 1929. Tomuto boju sa KSC na Slovensku od začiatku postavila na čelo a týmto bojom prešla od politiky agitácie a propagácie aj k organizácii triedneho odporu dedinskej chudoby. Už prvé známky príprav KSC spolu s búrlivou nespokojnosťou poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov dávali tušiť, že tento štrajk bude mimoriadne mohutný a ostrý, pretože požiadavka za uzavretie riadnej kolektívnej zmluvy bola požiadavka takticky správna, mobilizujúca a oprávnená aj v očiach ostatných vrstiev, malých a stredných roľníkov a robotníkov. Vyhliadky na víťazné ukončenie štrajku za túto požiadavku boli teda reálne a priniesli by nielen hospodársky prospech poľnohospodárskym robotníkom, ale aj veľké politické výsledky. Už koncom roku 1928 a od začiatku roku 1929 začalo pracovať prípravné štrajkové vedenie, zložené zo zástupcov KSC a Červených odborov. Štrajkové vedenie začalo s organizačným zabezpečením štrajku jednak zintenzívnením agitácie a politickej prípravy štrajku na veľkostatkoch západného a juhozápadného Slovenska a potom aj prípravami v tlači, čo, pravda, zasluhuje ihneď zmienku v tom zmysle, že príliš otvorené zdôrazňovanie mohutnosti a politického charakteru nastávajúceho štrajku spôsobilo, že sa veľkostatkári a s nimi aj úrady od začiatku roku 1929 a ešte roku 1928 začali pripravovať na potlačenie štrajku poľnohospodárskych robotníkov. Už 28. decembra 1928 posielala Ministerstvo zemedelstva ČSR Ministerstvu vnútra v Prahe prípis so žiadosťou, aby Ministerstvo vnútra vyzvalo okresné úrady na Slovensku k sledovaniu každého pohybu poľnohospodárskych robotníkov, ktorý ihneď treba hlásiť Slovenskému úradu práce, aby tento úrad „v prípade

nutnosti opatril a dodal potrebný počet pracovných síl na konanie najnutnejších prác“.²⁴

Prípravný štrajkový výbor urýchlil a skvalitnil prípravy po V. sjazde KSČ, po vytyčení závažných a podrobných smerníc novej štrajkovej taktiky. Ústredný štrajkový výbor vydal pokyny na utvorenie štrajkových výborov v jednotlivých oblastiach, založených na zásade voliteľnosti každého člena, zo všetkých poľnohospodárskych robotníkov a na zásade zaktivizovania žien a mládeže.

V marci 1929 vypracovala mzdová komisia MVS (Medzinárodný všeodborový sväz — Červené odbory) Sekcie poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku návrh kolektívnej zmluvy. Obsiahly návrh tejto zmluvy, podrobne vypracovaný, stanovil zabezpečenie základných, spravodlivých pracovných a mzdových podmienok, požitky deputátnikov a riadnu platenú dovolenku od zamestnávateľov od 6—18 dní, odstupňovanú podľa dĺžky zamestnania. Mzdy pre deputátnikov navrhovala zmluva od 140—420 Kčs mesačne a pre poľnohospodárskych robotníkov od 310—640 Kčs mesačne. Mzdy boli odstupňované podľa kvalifikácie, služobných rokov, odbornej praxe a podľa jednotlivých mzdových kategórií.²⁵

Túto zmluvu rozoslali všetkým odborovým organizáciám Sekcie poľnohospodárskych robotníkov, predložili na členských schôdkach a rozoslali do boja za uzavretie kolektívnej zmluvy a za takú kolektívnu zmluvu, ako ju navrhovalo MVS.

Medzitým však došlo k niečomu, čo do značnej miery ovplyvnilo priebeh nasledujúcich udalostí. Veľkostatkári v predtuče výbuchu štrajku nebývalých rozmerov rozhodli sa rokovať o uzavretí kolektívnej zmluvy. Rokovanie prebiehalo v marci medzi zástupcami veľkostatkárov a zástupcami odborových organizácií, reformistických odborov ČOZ, agrárnej domoviny a Sväzu kresťanských poľných a lesných robotníkov. Rokovania sa sprvu zúčastnili aj zástupcovia MVS, ktorí však s podmienkami veľkostatkárov nemohli súhlasiť. Napriek ich nesúhlasu dohodli sa veľkostatkári so zástupcami všetkých ostatných odborov, ktoré boli formálne splnomocnené rokovať, pretože mali za sebou ešte stále značný počet zamestnancov. Zmluvu podpísali 8. marca 1929. Ako úskočný manéver splnila táto zmluva do značnej miery svoju úlohu. Situácia v prípravách štrajku sa komplikovala. Požiadavka uzavrieť kolektívnu zmluvu, obsahujúcu najviac mobilizujúcich prvkov, stala sa bezpredmetná. To však ani zďaleka neznamenalo, že už nebolo príčiny pre boj. Nálada poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov bola bojovná, pretože príčinou ich postavenia bol kapitalistický systém a uzavretie kolektívnej zmluvy nemohlo priniesť zlepšenie ich postavenia. Išlo však o vytyčenie správnej požiadavky. Štrajkový prípravný výbor po určitom

²⁴ Archív Ministerstva bezpečnosti, Praha, č. 225—627-1/28121.

²⁵ Odpis zmluvy v obežníku krajinského prezidenta prednostom policajných úradov č. 2480, Archív ÚD KSS.

váhaní dospel k vytýčeniu jednotlivých dielových požiadaviek, za zníženie pracovného času, za riadnu dovolenku, za zvýšenie mzdy, čo fakticky znamenalo a k čomu sa potom v priebehu času aj dospelo — požiadavky revízie kolektívnej zmluvy a uzavretia novej kolektívnej zmluvy. Oficiálna kolektívna zmluva z 8. marca 1929 bola neuspokojivá, stanovila žobrácke mzdy a platy a budila odpor medzi poľnohospodárskymi robotníkmi.

Zmluva stanovila 12-hodinový pracovný čas s doplnkom o možnosti a práve veľkostatkárov predĺžiť tento čas v obdobiach špičkových poľných prác, a to nekvalifikovaným deputátnikom (bíreši, kočiši, koniari, voliari, krmiči, švajčiari, poľní hájníci) 79—100 Kčs mesačnej mzdy a deputát, dozorcom 107—135 Kčs, kuričom 146—164 Kčs, remeselníkom 235—269 Kčs, strojníkom 210—240 Kčs mesačne. Deputát pre všetkých deputátnikov sa skladal štvrtročne z 200 kg raži, 125 kg pšenice, 75 kg jačmeňa, 900—1100 siah zeme a 1 litra mlieka denne.²⁶ Platy poľnohospodárskych robotníkov určovala zmluva mesačne na 219—258 Kčs, remeselníkov 454—498 Kčs za 21—14-hodinovú prácu, bez stravy. Zmluva teda nielen nepriniesla žiadne zlepšenie postavenia poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov, ale naopak, novým preradením niektorých obcí a veľkostatkov z druhej triedy do tretej triedy znamenala 10%-né zníženie miezd (najmä na juhozápadnom Slovensku — v okolí Dunajskej Streedy preradila takto 13 dedín, ktoré boli doteraz v druhej mzdovej skupine, do tretej triedy, 10 obcí Komárňanského okresu a celý Šamorínsky okres).

Poľnohospodárski robotníci pod vedením KSC a Červených odtorov sa nielen neuspokojili s uzavretím kolektívnej zmluvy, ale rozhodli sa neustúpiť od boja a rozšíriť štrajk pokiaľ možno na čo najväčší počet veľkostatkov.

Apríl a začiatok mája prebiehali v znamení posledných príprav na veľký boj poľnohospodárskych robotníkov, ktorý očakávali s napätím a sympatiami aj ostatné vrstvy pracujúceho ľudu. Výrazom zvýšeného bojového odhodlania poľnohospodárskeho robotníctva a organizovanosti príprav štrajku bola veľká účasť poľnohospodárskeho robotníctva na Slovensku na oslavách 1. mája. Počiatkom mája bola už atmosféra nabitá očakávaním prvého pokynu začať štrajk. Čakalo sa len na príhodný okamih, pre štrajk v poľnohospodárstve veľmi závažný, ktorým mal byť tentoraz čas okopávania repy. Veľkostatkári sa snažili znovu zasiahnúť a rozložiť jednotu poľnohospodárskych robotníkov pokusmi o uzavretie individuálnych dohôd na jednotlivých veľkostatkoch. Toto na niekoľkých miestach dosiahli okrem iného aj pomocou notárskych úradov, ktoré v zjednávaní individuálnych zmlúv veľkostatkárom pomáhali a potom čiastočnými ústupkami. V podstate však jednotu poľnohospodárskych robotníkov pred štrajkom týmito udalosťami nebola dotknutá.

²⁶ Hromadná rámcová zmluva na rok 1929, Bratislava, 3—12, Archív ÚD KSS.

9. mája predčasne a živelne vypukol štrajk poľnohospodárskych robotníkov v Nemeškürte (Zemianske Sady), kde boli pomery poľnohospodárskych robotníkov obzvlášť ťažké a netrpezlivosť väčšia. Štrajk trval len krátko a skončil úplným víťazstvom zamestnancov. Tento veľkostatok sa síce vzhľadom na úspešné zakončenie štrajku vyradil z nastávajúceho veľkého boja, ale mal zato ten význam, že pôsobil ako povzbudzujúci príklad pre ostatných poľnohospodárskych robotníkov, chystajúcich sa na ťažký mzdový zápas.

Všetky skutočnosti nasvedčovali tomu, že nastávajúci boj bude ťažký. Na strane poľnohospodárskych robotníkov bolo vonkoncom neotrasiteľné odhodlanie bojovať za zlepšenie svojho postavenia, sila a skúsenosti Červených odľorov a KSC, vyzbrojená závažnými znalosťami z oblasti štrajkových bojov. Na strane veľkostatkárov však bola buržoázia a celý jej štátny aparát, ktorý bol v plnej pohotovosti, pripravený vrhnúť sa proti štrajkujúcim a zahrnúť štrajk v počiatkoch. Ministerstvo vnútra v Prahe, Prezídium Krajinského úradu v Bratislave, okresné úrady a žandárske stanice v každej obci sledovali každé hnutie v oblasti pripravovaného štrajku. Komunistickí funkcionári boli pod policajným dozorom, na sekretariátoch strany a odborov sa konali policajné prehliadky za účelom objavenia letákov vyzývajúcich k štrajku a letákov s návrhom kolektívnej zmluvy. Aj súkromné byty predných politických pracovníkov podrobili policajným prehliadkam. Na mnohých miestach zakázali májové sprievody z obavy pred utužením jednoty a ďalšou organizovanosťou poľnohospodárskych robotníkov za takej príležitosti, ako je májová manifestácia, ktorá v tomto smere pôsobí aj psychologicky. V súvislosti so snahou klásť prekážky nastávajúcemu spádu udalostí bolo aj založenie strany „nezávislých socialistov“ so sídlom v Nitre, teda v mieste najdôležitejšej štrajkovej oblasti.

Odhodlanie poľnohospodárskych robotníkov, jednotných v nenávisti proti triednemu nepriateľovi a uvedomujúcich si svoju silu tak ako nikdy predtým, nemohli rozložiť ani najrafinovanejšie manévry. V nedeľu 12. mája 1929 sa konali v niekoľkých poľnohospodárskych obvodoch konferencie zástupcov poľnohospodárskeho robotníctva, ktoré sa jednomyselne uzniesli začať štrajk 13. mája 1929.

13. mája 1929 na pokyn konferencie poľnohospodárskych robotníkov vstúpili poľnohospodárski robotníci juhozápadnej a západnej oblasti Slovenska do štrajku za spravodlivé požiadavky zvýšenia miezd a zlepšenia pracovných podmienok, aký v doterajších dejinách robotníckeho hnutia od roku 1920 nemal obdoby. Na prvú výzvu zastavilo okamžite prácu 700 poľnohospodárskych robotníkov a deputátnikov v okresoch Galanta, Vrábľa a Nitra a z niekoľkých veľkostatkov z okresu Komárno a Trnava. Zpráva o začatí štrajku vyšla z Vrábelského okresu, kde vstúpilo do štrajku 2300 poľnohospodárskych robotníkov. K nim sa okamžite pripojilo 9 dvorov s 800 robotníkmi Nitrianskeho okresu, 2416

poľnohospodárskych robotníkov Galantského okresu, 600 z Komárňanského okresu, 250 z okolia Hlohovca a menší počet z niekoľkých ďalších okresov. Nástup do štrajku v týchto miestach bol vzorný. Robotníci sa zišli ráno pred 6. hod., vypočuli zprávu delegáta z konferencie poľnohospodárskych robotníkov a rozhodnutí začať boj a s oduševnením nastúpili svoj hrdinný mzdový zápas.

Štrajk už od začiatku prebiehal v najostrejšej forme. Na rozdiel od predchádzajúcich štrajkov odmietli štrajkujúci konať najnutnejšie práce — kŕmenie dobytká. Došlo dokonca k najzreteľnejším prejavom nanajvýš vyostrenej triednej nenávisti: v noci z 20.—21. mája vypukol na veľkostatku Eugena Schwitzera v Pate požiar maštale, kde zhorelo 110 kusov dobytká a z 21. na 22. mája 1929 na veľkostatku Michala Slezáka vo Veči podpálili 2 stohy slamy a na statku Jozefa Erdélyiho jeden stoh d'ateliny.²⁷

Významným momentom štrajku bola aj spontánna účasť deputátnikov, ktorí išli do boja, hoci boli zviazaní s veľkostatkom kúskom zeme, deputátom a bytom. Bolo to výrazom postupujúceho uvedomenia a revolucionizovania aj týchto vrstiev.

Čas začatia štrajku bol neobyčajne výhodný. Celú nedel'u pršalo, a preto v pondel'ek po daždi bol najvyšší čas okopávať repu.²⁸

Od 13. mája 1929 nasledovali udalosti jedna za druhou. Každý deň znamenal ďalšie stovky a tisíce štrajkujúcich, ďalšie svedectvá hrdinstva, obetavosti a neústupnosti, vyvierajúcej z nevyčerpatel'ného zdroja ich hlbokkej nenávisti a túžby po znesiteľnejšom živote. Každý deň z týchto 14 dní veľkého boja prinášal aj nové dôkazy o KSČ ako jedinej strane, ktorá úprimne a nekompromisne sleduje a chráni záujmy pracujúcich. Každý ďalší deň prinášal nové svedectvá o rastúcej zrade vedenia sociálnodemokratickej strany a odborov, o netečnosti meštiackych a malo-meštiackych vrstiev k biede a utrpeniu poľnohospodárskeho ľudu a svedectvá o podriadenosti štátnych orgánov záujmom buržoázie a veľkostatkárov, o poslušnosti, ktorej dôsledkom bola snaha potlačiť štrajk za cenu neobyčajne vyostrenej perzekúcie.

Už aj začatie štrajku malo obrovský ohlas. Komunistická tlač, *Munkás*, *Pravda* a *Rudé právo*, prinášala denne obsiahle zprávy zo štrajkového frontu, až štrajk obsadil prvé strany všetkých týchto orgánov. Prvé miesto zaujal aj v korešpondencii Prezídia Krajinského úradu v Bratislave s Prezidiom Ministerstva vnútra v Prahe, v korešpondencii okresných úradov, žandárskych veliteľstiev a žandárskych staníc. Ich pozornosť boju poľnohospodárskych robotníkov bola odôvodnená. Štrajk sa rýchlo šírila, až zasialhol väčšinu veľkostatkov na západnom a juhozápadnom Slovensku. Druhý deň, 14. mája, pripojilo sa k štrajku 350

²⁷ Prípís Okresného úradu v Šali Prezidiu Krajinského úradu v Bratislave, Archív Ministerstva vnútra, Praha, č. 8, 134.

²⁸ *Rudé právo*, 15. mája 1929.

poľnohospodárskych robotníkov z 8 veľkostatkov v okolí Šiah. 15. mája dosiahol počet štrajkujúcich už počet 10 000, 17. mája už 15 000. Štrajk bol najrozsiahlejší a najostrejší v okresoch Vrábľa, Trnava, Komárno, Galanta, Nové Zámky. Vrchol dosiahol štrajk v dňoch 20.—22. mája: podľa hlásenia jednotlivých delegátov na konferencii poľnohospodárskych robotníkov, konanej v týchto dňoch, štrajkovalo vo Vrábľoch 3500 poľnohospodárskych robotníkov a deputátov, v nitrianskom obvode 3000, v trnavskom 7000, v galantskom 4500, v novozámockom 1500 a komárňanskom 2600. Štrajk hrozil rozšíriť sa aj na východné kraje Slovenska a čiastočne aj vypukol v okrese Kráľovský Chlmec.²⁹ Najsilnejšie sa štrajkový boj rozvinul v oblasti trnavskej. Celkový počet štrajkujúcich v okamihu vyvrcholenia dosiahol počet 20 000.³⁰

Týmto obrovským rozsahom sa štrajk zaradil medzi najväčšie boje nášho ľudu za predmníchovskej republiky.

Okrem rozsahu a ostrosti štrajku mal tento veľký boj niektoré ďalšie veľmi významné a nové črty, ktoré dokazujú, že tento štrajk sa radí k štrajkom vyššieho stupňa organizovanosti a revolučnej uvedomelosti a že je prvým štrajkom, vedeným podľa zásad novej štrajkovej taktiky.

Do štrajku sa zainteresovala aj mládež zamestnaná vo veľkej miere na veľkostatkoch, ktorú v doterajších štrajkoch ako revolučný element obchádzali. Mladí poľnohospodárski robotníci sa nielen organizovane zapojili do štrajku, ale vytýčili aj svoje vlastné požiadavky, zvolili vlastný štrajkový výbor mládeže a vytýčili požiadavky nielen hospodárske, za zvýšenie miezd, požiadavku „za rovnakú prácu rovnakú mzdu“, požiadavku zníženia pracovného času a dvojtyždňovej dovolenky, ale aj požiadavky politické, ktoré nevyjadrovali len snahu mladých poľnohospodárskych robotníkov dobyt' si bezprostredne svoje práva, ale obsahovali aj záujmy celého pracujúceho národa. Boli to požiadavky a heslá proti imperialistickej vojne, za uznanie SSSR, proti fašizmu, za vládu robotníkov a roľníkov, čím sa priblížili k programu robotníckej triedy.³¹

Do štrajku sa aktívne zapojili aj ženy ako účastníčky štrajku a ako členky štrajkových hliadok. Štrajkové hliadky hrali pri každom štrajku veľkú úlohu v boji proti štrajkokazom a pri preventívnych opatreniach proti zásahom žandárstva a polície. V priebehu štrajku konali tieto hliadky v počte 10—15 členov službu vo dvoroch, kde sa štrajkovalo a stáli vo dne a v noci na stráži, aby do dvorov nemohli prísť štrajkokazi. Na

²⁹ Prípís Prezídia Krajinského úradu v Bratislave Prezidiu Ministerstva vnútra v Prahe, č. 225—627/6660.

³⁰ Rudé právo, 24. mája 1929, a archívne dokumenty — hlásenie jednotlivých žandárskych staníc Zemskému četníckemu veliteľstvu, hlásenie okresných úradov Prezidiu Krajinského úradu v Bratislave, hlásenie Prezídia Krajinského úradu v Bratislave Prezidiu Ministerstva vnútra, Praha. Presnému určeniu počtu štrajkujúcich však bráni určitá fluktuácia v priebehu štrajku.

³¹ Leták štrajkového výboru mládeže 13. mája 1929, Archív Ministerstva vnútra v Prahe č. 225—627-1/2 8121.

tomto úseku štrajkového frontu dochádzalo k ostrému a priamemu stretnutiu hliadok s predstaviteľmi triedneho nepriateľa, so zriadencami veľkostatkov, ako aj s predstaviteľmi štátnej moci, so žandárstvom a vojskom vtedy, keď na veľkostatky prichádzali štrajkokazi a snažili sa nastúpiť do práce. Štrajkové hliadky sa snažili presvedčaním zmarit ich úmysel, čo malo nutne svoje dôsledky, pretože štrajkokazi dochádzali na pole v ozbrojenom sprievode. Ku krvavej zrážke došlo vtedy napr. v Hornom Čepeni, kde niekoľko žien utrpelo zranenie, keď ich ako štrajkovú hliadku, ktorá kránila v práci štrajkokazom, žandári násilím rozohnali. K podobným udalostiam došlo aj v Lapasgyarmate (Lančári).³² KSČ sa snažila zamedziť zákrokom zo strany žandárov a vojska v ohlasoch, ktoré adresovala na roľníkov a robotníkov — vojakov, vyzývala ich, aby odmietali službu, až ich vyšlú, aby potlačili štrajk.³³ Podobne apelovala v letákoch, obratne šírených medzi žandarmi a políciou, aby sa nedali znížiť „na bezduchý nástroj vykorisťovateľov“.³⁴

Na skvalitnenie a zvýšenie organizovanosti boja určili štrajkové výbory spojky medzi jednotlivými veľkostatkami, čo bolo nutné pre vzájomné posilňovanie a podrobné a rýchle informácie o stave. Okrem toho zabezpečovali rýchle dodávanie správ zo štrajkového územia ústrednému štrajkovému výboru, strane a Červeným odborom o stave a priebehu štrajku, o nálade štrajkujúcich, o opatreniach úradov a veľkostatkárov. Aby štrajkové vedenie pevne zvládlo situáciu, aby dosiahlo jednotné vedenie a vzájomný styk za stavu veľkých vzdialeností medzi jednotlivými veľkostatkami, zvolávalo v priebehu štrajku konferencie delegátov zo všetkých veľkostatkov. Na týchto konferenciách po rozbere správ delegátov boli vydávané ďalšie smernice a pokyny štrajkujúcim.

V priebehu štrajku sa rozmnožila aj sieť robotníckych dopisovateľov, ktorí písali do novín o udalostiach v obci a na veľkostatkoch.³⁵ Ich príspevky vyznievali nielen odporom proti veľkostatkárom, ale proti celému kapitalistickému systému. Tak sa verejnosť, predovšetkým robotnícka trieda, bližšie oľoznamovala so životom vrstiev poľnohospodárskych robotníkov a takto sa účinne vzbudzovali pocity solidarity s bojujúcimi poľnohospodárskymi robotníkmi.

Ďalšou významnou črtou štrajku poľnohospodárskych robotníkov bolo utuženie solidarity ostatných vrstiev pracujúceho ľudu, malých roľníkov a robotníckej triedy, čo malo svoj veľký a trvalý politický dosah. Ťažký boj poľnohospodárskych robotníkov, ktorý prebiehal za najostrejšej perzekúcie, vzbudil, prirodzene, u maloroľníkov sympatie, čo znamenalo v dôsledku nielen hmotnú podporu, ale aj urýchlenie triednej

³² Rudé právo, 25. mája 1929.

³³ Odpis letáka KSČ v prípise Prezídia Krajinského úradu v Bratislave prednostom politických úradov, Archív ÚD KSS, č. 2, 9783.

³⁴ Odpis letáka KSČ v prípise Prezídia Krajinského úradu v Bratislave prednostom politických úradov, Archív ÚD KSS, č. 3, 3819.

³⁵ Rudé právo, Pravda, Munkás v dñoch 13.—30. mája 1929.

polarizácie dediny, zatlačilo v maloroľníkovi vlastníka do úzadia a vyvolalo v ňom pocity pracujúceho človeka, ktorý jasnejšie vidí faloš agrárnického hesla o jednoliatosti dediny a zreteľnejšie rozpoznáva svoje miesto v triednom zápase. Práve tak cenná bola aj solidarita robotníckej triedy, ktorá upevnila zväzok robotníctva s roľníckou chudobou za štrajku. Tento zväzok, ku ktorému udalosti zákonite prispeli, KSČ vedome upevňovala a organizovala. V tejto línii už usmernila oslavy 1. mája na Slovensku a robotníkov ešte pred štrajkom upozorňovala na pripravovaný mzdový zápas poľnohospodárskych robotníkov a na povinnosť priemyslového proletariátu štrajk morálne aj hmotne podporiť.

Po vypuknutí štrajku v duchu smerníc V. sjazdu KSČ o nutnosti postaviť finančnú podporu boja na najširšiu základňu urobil ÚV KSČ opatrenia na mobilizovanie finančných prostriedkov u ostatných vrstiev pracujúceho ľudu. Od 15. mája 1929 až do 30. mája 1929 bolo ústredným heslom titulnej strany komunistickej tlače heslo: „Boj poľnohospodárskych robotníkov vyžaduje aktívnu podporu všetkého robotníctva.“³⁶

Sami štrajkujúci sa obracali o pomoc k svojmu najbližšiemu spojencovi: „Nebojujeme len za seba, bojujeme za všetkých. Priemyselné robotníctvo nám pomôže!“³⁷

Iniciatívy sa chopil ÚV robotníckej pomoci ČSR, ktorý v mene Zdénka Nejedlého a Landovej-Štychovej 19. mája 1929 vydal ohlas všetkému pracujúcemu ľudu Československa s dôraznou výzvou, aby podporil nesmierne ťažký a obetavý zápas slovenského poľnohospodárskeho robotníctva: „Usporiadajte ihneď zbierky všade, kde pracujete a na všetkých schôdkach v prospech štrajkujúcich robotníkov a treba, aby ste sa všetci solidárne zúčastnili tejto akcie!“³⁸

Akcie strany a MRP (Medzinárodná robotnícka pomoc) sa neminuli účinkom. 19. mája 1929 sa konala v Žideniciach pri Brne zemská konferencia moravských skupín poľnohospodárskych robotníkov, ktorá sa zaoberala štrajkom slovenských poľnohospodárskych robotníkov a vyznela jednomyselne v oduševnenom uznesení aktívne a okamžite ich boj podporiť. „Bojujúcim poľnohospodárskym robotníkom na Slovensku — hovorí sa v rezolúcii — našim bratom, vyslovujeme svoje úprimné sympatie a ich boj považujeme za boj nás všetkých.“³⁹ Morálne podporilo boj poľnohospodárskeho robotníctva aj vratimovské robotníctvo továrne na buničinu, ktoré stálo v tom čase tiež v hospodárskom boji.⁴⁰ Podobne konferencia zástupcov skupín MVS kolínskeho obvodu vyslovila svoju solidaritu s poukazom na to, že boj poľnohospodárskych robotníkov je bojom aj proti kapitalizmu. Preto zaväzuje konferencia delegátov, aby v obvodoch svojich skupín a priemyselných i poľnohospodárskych závodov

³⁶ Rudé právo 1929, č. 114—126.

³⁷ Rudé právo, 15. mája 1929.

³⁸ Rudé právo, 19. mája 1929.

³⁹ Rudé právo, 25. mája 1929.

⁴⁰ Rudé právo, 25. mája 1929.

podnikli peňažné akcie, výťažky prostredníctvom obvodného sekretariátu MVS v Kolíne poukázali v prospech bojujúcich poľnohospodárskych robotníkov. Slovenským poľnohospodárskym robotníkom zaslala pozdrav a výťažok zbierky od účastníkov schôdzky aj plenárna schôdzka buniek KSC Nusle-Údolí a Vršovice.

Štrajk slovenských poľnohospodárskych robotníkov vzbudil ohlas aj za hranicami. Podľa telefonickej zprávy z Berlína 23. mája 1929⁴¹ uznieslo sa ústredie MRP začať medzinárodnú akciu na podporu štrajku. So zbieracou akciou sa začalo v Nemecku, Belgicku a Francúzsku. Všetky tieto akcie znamenali pre štrajkujúcich, v tom čase už vyčerpaných, skutočnú silu.

Akcie hmotnej podpory však neboli dostatočne pružne, pevne a v širom rozsahu organizované. Nová taktika v oblasti finančnej podpory štrajkov bola práve v tomto štrajku po prvý raz realizovaná bez predbežných skúseností tak vo vedúcich orgánoch, ako aj v masách robotníctva. Dosiahli sa tu síce určité výsledky, ale materiály dokazujú, že práve tu bola jedna z najvážnejších slabín organizačného zabezpečenia štrajku.

*

Mohutný štrajk poľnohospodárskych robotníkov otriasol všetkými teóriami o pevnosti stabilizácie kapitalizmu, o hospodárskom a triednom mieri, ako aj pravičiarskymi teóriami o pasívite más, ktoré sa zahniezdili v sociálnej demokracii a v tomto čase sa aj uchytili v radoch strany. V tomto zmysle pochopila politický význam štrajku aj buržoázia a použila všetku svoju moc, aby ho potlačila a pomohla tak nielen veľkostatkárom, ale aby dokázala všetkým nepriateľským triedam svoju politickú moc. Dokumenty ukazujú, že ani jediný štrajk od roku 1920 sa nevedel za takých ťažkých podmienok stupňujúceho násillia a perzekučných opatrení zo strany veľkostatkárov a štátnych orgánov a za úskočných manévrov reformistov, agrárnikov a ľudákov ako tento štrajk.

Perzekučné opatrenia boli zamerané predovšetkým a ešte pred štrajkom na vedúcich činiteľov KSC a MVS, u ktorých robili prehliadky a podrobili každý ich krok policajnému dozoru. Ihneď po vypuknutí štrajku sa posilnili žandárske stanice vo všetkých obciach štrajkového územia. Tak napr. 14. mája 1929 vo Vyškovciach posilnili žandársku stanicu o 6 mužov,⁴² stanicu Dvorníky o 10 žandárov,⁴³ stanicu v Zlatých Moravciach o 4,⁴⁴ stanicu Klížska Nemá o dve tretiny skutočného stavu, okres Hurbanovo o 20 mužov, stanice vo Veľkom Mederi o 12, stanicu

⁴¹ Rudé právo, 24. mája 1929.

⁴² Hlásenie Okresného úradu v Šahách Prezidiu Krajinského úradu v Bratislave, Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 8134.

⁴³ Hlásenie jednotlivých žandárskych staníc Zemskému četníckemu veliteľstvu v Bratislave, Archív Ministerstva vnútra v Prahe, krabica 225—627-1.

⁴⁴ Tamže.

v Novom Meste nad Váhom o 20,⁴⁵ okres Modra o 52.⁴⁶ Úlohou týchto posilnených žandárskych staníc bolo sledovanie činnosti funkcionárov KSČ a MVS v oblasti štrajku, účasť na schôdkoch a verejných zhromaždeniach. Okrem toho prideliť jednotlivých žandárov do jednotlivých dvorov, aby strážili majetok, chránili štrajkokazov a zabránili štrajkovým hliadkam v účinnom pôsobení na štrajkokazov. Ďalej mali za úlohu zamedziť rozširovanie a tlačenie letákov, šíriteľov letákov oznámiť súdu, príp. na mieste ich zatknúť. Tak zatkli v Turci-Szakálassi (Ipeľský Sokolec) 15. mája 9 poľnohospodárskych robotníkov preto, že sa snažili zabrániť štrajkokazom prácu.⁴⁷

S rastom štrajku a prehlbovaním jeho ostrosti rástol úmerne aj počet najrozličnejších opatrení proti štrajkujúcim. Množili sa zatýkania členov štrajkových výborov. Tak zatkli 18. mája troch robotníkov v Gute (Kolárovo) za predpokladu, že sú členmi obvodného štrajkového výboru a dvoch poľnohospodárskych robotníkov-dopisovateľov v okolí Aranyosu. (Zlatná). Uväznili ich a do konca štrajku ich držali vo väzbe. V okrese Komárno bolo do dňa 22. mája 1929 zatvorených 28 ľudí.⁴⁸ 18. mája zatkli poslanca Majora a dopravili na komárňanský súd. 28. mája zatkli 11 štrajkujúcich, ktorí sa zúčastnili demonštrácie v Hornom Čepeni, odovzdali ich Okresnému súdu v Trnave a okrem toho na ďalších 7 osôb podali trestné oznámenie. V okolí Modry uväznili 7 vodcov štrajku.⁴⁹ V tých istých dňoch vyvrcholenia štrajku zatkli všetkých zamestnancov bratislavského sekretariátu KSČ, okrem dvoch. Teror žandárstva nadobudol v tom čase formy doslova zúrivého besnenia. Neústupnosť poľnohospodárskych robotníkov sa pokúšali zlomiť najbrutálnejším porušením základných občianskych a ľudských práv. Štrajkujúcich priamo vyhrážkami fyzického násillia žandárstvo nútilo kŕmiť dobytok. K zákrokom žandárov sa celou váhou svojej kompetencie pridružili aj úrady. Jednotlivé okresné úrady v štrajkových oblastiach dostali telefonické oznámenie, že majú plnú moc použiť všetky prostriedky na potlačenie štrajku. Úradníci na veľkostatkoch dostali zbrane, aby tak posilnili silu a moc buržoázie a veľkostatkárov. Jednotlivých štrajkujúcich predvolávali pred notársky úrad, kde ich nútili podpísať podmienky kolektívnej zmluvy z 8. marca 1929 a tak ich zaviazat k nástupu do práce. Pritom používali hrozby okamžitého prepustenia z práce v prípade odmietnutia. Zneužitie úradov na nezákonné zásahy proti štrajkujúcim dosiahlo takú mieru, že napr. okresný náčelník vo Vrábľoch dal vylepiť vyhlášky, v ktorých nariadil,

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Prípís Krajinského úradu v Bratislave Prezidiu Ministerstva vnútra v Prahe, Archív Ministerstva vnútra Praha č. 8180. Údaje o počte žandárskych posíl nie sú úplné pre neúplnosť archívneho materiálu.

⁴⁷ Hlásenie žandárskej stanice Veľký Meder Zemskému četníckemu veliteľstvu. Archív Ministerstva vnútra v Prahe č. 8134.

⁴⁸ Rudé právo, 22. mája 1929.

⁴⁹ Prípís Prezídia Krajinského úradu v Bratislave Prezidiu Ministerstva vnútra v Prahe. Archív Ministerstva vnútra v Prahe č. 8180.

aby poľnohospodárski robotníci nastúpili do práce.⁵⁰ Inde náčelníci osobne navštevovali dediny, nechali kubnovať a nútili poľnohospodárskych robotníkov súhlasiť so zmluvou z 8. marca 1929 a prerušiť štrajk.⁵¹ Súčasne s vypuknutím a rastom štrajku začala organizácia prisunu štrajkokazov. Veľkostatkári spolu s úradmi využívali na to poľnohospodárskych robotníkov a malých roľníkov zo severného Slovenska. V prípadoch neústupnosti poľnohospodárskych robotníkov a najmä deputátnikov splnili veľkostatkári svoje hrozby prepustenia z práce. Na rade veľkostatkov vykázal veľkostatkár deputátnikov z práce aj z bytu, odobral im prídel pôdy alebo ju nechal rozorať traktormi. Vrcholom surovosti a spupnosti veľkostatkárov boli prípady, keď deputátnikom zakázali odber pitnej vody a ich rodiny násilne vystaňovali na ulicu. Voči poľnohospodárskym robotníkom, nezávislým do tej miery od veľkostatkára, nespojeným s veľkostatkom putom súkromného vlastníctva, používali veľkostatkári taktiku rýchleho uzatvárania individuálnych zmlúv na základe čiastočných ústupkov, čím sa im do veľkej miery aj darilo rozkladať jednotný front štrajkujúcich. Z tejto príčiny dochádzalo v priebehu štrajku k fluktuácii, k odstúpeniu jednotlivých skupín, príp. celého veľkostatku zo štrajku, čo viedlo vedenie štrajku k snahe doplniť štrajkovú líniu pristúpením tých veľkostatkov do štrajku, ktoré do toho času zostávali pomimo. To sa síce darilo, no rafinovaná taktika uzatvárania individuálnych zmlúv pôsobila do určitej miery rozkladne.

Vyvrcholením útlaku úradov v priebehu štrajku bol zákaz akéhokoľvek zhromažďovania viac ako dvoch-troch ľudí, ktorí vyhlásili 20. mája 1929 v obci Močenok (Sedliačikovo) a Stará Ďala (Hurbanovo) zákaz pitia liehovín v týchto obciach a zákaz všetkých schôdzok konaných vo verejných alebo aj v súkromných domoch, so stanovením trestu štyroch dní až šesť mesiacov na prekročenie tohto zákazu.⁵² Súčasne sa zostavala cenzúra a prípady konfiškácie Pravdy a iných komunistických časopisov. V ostravskej redakcii Pravdy a Munkás urobili policajné prehliadky.

Týmito a podobnými opatreniami nadobudol hospodársky štrajk poľnohospodárskych robotníkov politický charakter. Nebol už bojom len za zvýšenie životnej úrovne, ale aj bojom za slobodu štrajkovaciu a zhromažďovaciu, proti perzekúcii, za slobodu tlače a tak sa stal bojom, ktorý prerástol svoj pôvodný rámec a stal sa bojom za základné práva všetkého pracujúceho ľudu.

„Nástup buržoázie proti ich boju činí z boja poľnohospodárskych robotníkov dôležitý politický zápas všetkého robotníctva v tomto štáte,“ píše Rudé právo 18. mája 1929. „Nejde už len o zvýšenie miezd, nejde o holý hospodársky zápas, ide o základné politické práva robotníctva,

⁵⁰ Rudé právo, 19. mája 1929.

⁵¹ Hlásenie Okresného úradu v Novom Meste n. Váhom Prezídium Krajinského úradu v Bratislave. Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 8134.

⁵² Rudé právo, 23. mája 1929.

ide o koaličnú slobodu, o slobodu štrajkovú, ide o prelomenie otvoreného fašistického nástupu na robotníctvo.⁵³

Boj poľnohospodárskych robotníkov zákonite teda nezostal bojom v línii hospodárskeho boja zamestnancov proti zamestnávateľovi, ale bojom proti tzv. trojspolku zamestnávateľov, štátu a reformistov. Stal sa bojom štrajkujúcich proti úradom, žandárstvu a justícii, ako konštatoval aj ÚV KSC vo svojom záverečnom hodnotení štrajku.

*

Aliancia reformistov — vedenia sociálnodemokratickej strany a odborov ČOZ so zamestnávateľmi a štátnymi orgánmi sa v priebehu štrajku prejavila jasnejšie ako v predchádzajúcich bojoch preto, že ostrá forma štrajku a jeho prerastanie v boji politického charakteru, jeho rozsah a z hľadiska buržoázie absolútna nutnosť štrajk už z dôvodov politickej prestíže potlačiť vyžiadali si zvýšenú aktivitu aj zo strany reformistov. Reformisti, vystupovanie vedúcich činiteľov sociálnodemokratickej strany a ČOS, ich orgán Robotnícke noviny a Právo lidu v Čechách, ich organizácie v jednotlivých okresoch zachovali sa od samého začiatku a vlastne ešte pred začiatkom štrajku jasne ako štrajkokazi. Zradou záujmov slovenských poľnohospodárskych robotníkov bolo už uzavretie celoslovenskej kolektívnej zmluvy 8. marca 1929. Úmysly zabrániť štrajku prejavoval aj ich postoj k prípravám, keď otvorene varovali pred štrajkom a snažili sa zmieriť poľnohospodárskych robotníkov s potupnými podmienkami oficiálnej kolektívnej zmluvy. Tieto ich manévry až do vypuknutia štrajku vcelku neprekonávali líniu štrajkokazov, ktorú si vytýčili a sledovali od roku 1918. Po vypuknutí štrajku a pri prejavení prvých zreteľných náznakov jeho obrovského rozmachu nastal viditeľný zlom od pokrytectva a maskovania štrajkokazeckého postoja k otvorenému prechodu na stranu zamestnancov a štátu. Skutočnosť, že Robotnícke noviny takmer po celý čas trvania štrajku nepriniesli o štrajku ani riadok, bola síce zločinným ignorovaním ťažkého zápasu slovenského ľudu, no ktoré v podstate priamo štrajku ublížiť nemohlo. Reformisti sa však podujali na činy, ktoré priamo poškodili boj poľnohospodárskych robotníkov. 16. mája 1929 prinieslo Právo lidu vyhlásenie, fingovane vydávané za uznesenie „všetkých odborových organizácií poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku“. V skutočnosti bolo toto vyhlásenie dielom koalície sociálnych demokratov, ľudákov a agrárnikov. Vo vyhlásení sa otvorene štvalo proti štrajkujúcim a snažili sa nahovoriť poľnohospodárskemu robotníctvu, že podmienky oficiálnej kolektívnej zmluvy sú výhodné. V závere vyhlásenie priamo vyzýva členov svojich organizácií, aby sa na štrajku nezúčastnili a aby prípady, keď by sa

⁵³ Rudé právo, 18. mája 1929.

štrajkujúcim zabráňovalo v práci, hlásili vedeniu ČOS.⁵⁴ Počas štrajku skutočne robili reformisti službu denunciantov členov štrajkových hliadok a štrajkového vedenia. V Galante došlo dokonca k takému odpornému prípadu zrady reformistov, že dvaja odboroví sekretári ČOS sa vydávali za komunistických vedúcich činiteľov a šírili falošné zprávy o tom, že KSČ už vydala pokyn na skončenie štrajku.⁵⁵ Táto politika posilňovala pozície buržoázie a rozkladáním jednoty štrajkujúcich do značnej miery zavinila zakončenie štrajku bez dosiahnutia hlavnej požiadavky. Štrajkokazi — ktorých získali s pomocou sociálnej demokracie v horných oblastiach Slovenska, na Morave a v niektorých susedných obciach na veľkostatkoch, ktoré sa do štrajkov nezapojili, — sú momentom v štrajku veľmi dôležitým, ktorý sa môže stať aj jedným z rozhodujúcich činiteľov, ak nemajú štrajkujúci možnosti zabrániť nástupu štrajkokazov do práce. V štrajku slovenských poľnohospodárskych robotníkov v dôsledku rýchlo sa rozrastajúcej perzekúcie a obsadenia veľkostatkov žandárstvom nebola takáto možnosť tým skôr, že aj terén v štrajkovom fronte bol pre prísun a nástup štrajkokazov výhodnejší ako v továrňach.

Činnosť reformistov v tomto štrajku mala, pravda, aj svoje kladné výsledky v tom zmysle, že rozmnožila skúsenosti KSČ o cenné poznatky taktiky reformistov v tomto období, čo prispelo k boľševizácii strany v oblasti vedenia hospodárskych bojov. Tu sa totiž doteraz robili chyby práve v tom, že pravé živly v strane sa snažili začať štrajk len za súhlasu reformistických odborov za predpokladu, že len tak možno donútiť zamestnávateľa k ústupu. Priebeh štrajku poľnohospodárskych robotníkov dal za pravdu IV. kongresu ČOI a potvrdil správnosť tézy o vedení štrajku aj proti vôli reformistov.

*

Súčet všetkých týchto činiteľov, perzekúcia, postup úradov, činnosť reformistov a úskoky veľkostatkárov a dokonca aj zapojenie kňazov a zneužitie kazateľníc zastrašovaním štrajkujúcich,⁵⁶ pôsobil čoraz silnejšie, až vyústil v bezohľadný a surový teror v dňoch vyvrcholenia štrajku. Štrajkujúci, vysilení už hladom a utýraním útokmi zo strany polície a úradov, boli nútení štrajk zakončiť. Na celkový stav štrajku nepriaznivo zapôsobili aj daždivé dni 22. a 23. mája, keď nedostatok pracovných síl na poliach veľkostatkári nepociťovali. V mnohých okresoch napriek všetkým nepriaznivým okolnostiam, hladu a teroru, štrajkovali ešte 25. mája 1929 ďalej — na okolí Trnavy 2000 robotníkov, Nových Zámkov 1600 robotníkov, Topoľčian 600, Komárna 500. Okrem toho bolo možné pripojiť ďalšie veľkostatky, dosiaľ nezapojené do štrajku. No v poľnohospodárskom štrajku nerozhoduje len počet štrajkujúcich veľ-

⁵⁴ Rudé právo, 17. mája 1929.

⁵⁵ Rudé právo, 26. mája 1929.

⁵⁶ Rudé právo, 25. mája 1929.

kostatkov v tom-ktorom čase, ale jednoliatosť a vytrvalosť štrajkového frontu. A naopak, fluktuácia počas štrajku, aj keď by bol počet štrajkujúcich vyrovnaný, oslabuje jeho silu, sťažuje jeho organizáciu.

Na zhodnotenie a určenie ďalšieho postupu zvolali v obvodoch štrajkového územia konferencie poľnohospodárskych robotníkov na 26. mája 1929, kde delegáti podali podrobnú zprávu z jednotlivých okresov. Konferencia sa na základe rozboru situácie rozhodla vydať uznesenie o ukončení štrajku. Ukončiť štrajk sa rozhodli preto, že za súčasného stavu vybičovaného teroru, v takej miere neočakávaného, za dovozu vojska a naháňania školských detí na pole ďalšie pokračovanie štrajku už jeho výsledky ovplyvniť nemohlo. Situácia ukazovala, že pre veľkostatkárov a štát nie je štrajk poľnohospodárskych robotníkov výrazom ich zúfaleho postavenia a snahy dosiahnuť zlepšenie pracovných podmienok, ale otázkou politickou. Buržoázia vzhľadom na to, že v tomto čase momentálne na ostatnom území republiky väčšie boje neprebíhali, mohla sústrediť úsilie na potlačenie štrajku poľnohospodárskych robotníkov, čo považovala otvorene za otázku svojej politickej prestíže.

Strana a Červené odbory sa však v tom čase, v čase fyzického vysilenia štrajkujúcich, nemohli s otázkou politickej prestíže zahrávať. Preto sa konferencia rozhodla ukončiť štrajk bez toho, že by sa bol dosiahol hlavný cieľ — uzavretie novej celoslovenskej kolektívnej zmluvy a vydala inštrukcie štrajkujúcim, aby využili na jednotlivých veľkostatkoch tiesnivé postavenie veľkostatkárov, pre ktorých predsa len vojsko a školské deti na ich poliach nemohli znamerať trvalé riešenie, na uzavretie výhodných individuálnych dohôd. Štrajkujúci využili teda tento stav a donútili pred nástupom do práce na viacerých veľkostatkoch zamestnávateľov k ústupkom.

Rozhodnutie o ukončení štrajku a ustúpení od hlavnej požiadavky bolo správne a vydané v pravom okamihu, keď bolo ešte možné uzatvorením individuálnych zmlúv zlepšiť aspoň na jednotlivých veľkostatkoch postavenie poľnohospodárskych robotníkov. KŠČ nevedla štrajk pre štrajk, ale touto najostrejšou formou hospodárskeho boja sledovala jednak zlepšenie postavenia pracujúcich a potom oslabenie pozícií buržoázie, čo prispievalo k dosiahnutiu strategického cieľa — dobytíu moci.

Poľnohospodárski robotníci vo svojej väčšine ukončili štrajk organizovane, podľa príkazov konferencií z 26. mája. Na niektorých veľkostatkoch však poľnohospodárski robotníci štrajkovali ďalej aj po konferencii, po 26. máji 1929 (štyri dvory v nitrianskej oblasti, štyri v topoľčianskej, niekoľko veľkostatkov v obvode Šaľa nad Váhom).⁵⁷

Výsledky štrajku, hoci dielové, neisté a nie trvalé, pretože nezaťkotvené v riadnej kolektívnej zmluve, boli úspechom proti ustanoveniam kolektívnej zmluvy z 8. marca 1929. Tak na veľkostatku v Mnešici dostali

⁵⁷ Rudé právo, 29. mája 1929.

deputátnici o 200 siah väčší prídel pôdy ako mali doteraz.⁵⁸ V Pate u statkára Schwitzera dosiahli nádenníci o 2 Kčs denne väčší plat, takže ich mzda dosahovala teraz 12 Kčs denne.⁵⁹ V oblasti Hurbanova dostali nádenníci 2 Kčs hodinovej mzdy, čo bolo tiež zlepšením doterajšieho stavu. Poľnohospodárski robotníci a deputátnici na veľkostatku Šajmoviča v Hyndíciach a v Kalaze (Vrábelský okres) toli preradení z tretej platovej kategórie do druhej kategórie, čo tiež znamenalo určité zlepšenie ich postavenia.⁶⁰ Niekoľko sto poľnohospodárskych robotníkov v obci Výčapy-Opatovce dosiahlo mzdu o 3 Kčs denne vyššiu. Na dvo-roch Nový Svet, Kopec, Morgov, Nový Majer, Tolmáš, Cihy, Ouderhof dosiahli poľnohospodárski robotníci dennú mzdu vo výške 15 Kčs.⁶¹ Najvýraznejšie výsledky dosiahli v Galantskom okrese v obci Čierna Voda. Tu donútili veľkostatkára k uzavretiu tejto dohody: nádenníkom vyplatíť so spätnou platnosťou od 1. apríla 1929 15 Kčs na deň, nádenníkom pri mláťačke 25 Kčs na deň. Robotníkov, ktorých statkár vylúčil z roboty pre organizovanie štrajku, znovu prijať. Podobne vo Vrábľoch u statkára Szemzóa dosiahli robotníci proti 8 Kčs mzdy 15 Kčs mzdy po štrajku a pracovný čas od 6 hod. do 19,30 hod. s jednohodinovou prestávkou na obed a pol hodiny prestávky dopoludnia.⁶²

Rozmach a ostrá forma štrajku, ktorý ohrozil úrodu repy a spôsobil v tom čase nedostatok mliečnych produktov v Bratislave, mal výsledok aj v tom, že donútil úrady, aby rozmýšľali o preventívnych opatreniach proti výbuchom budúcich štrajkov, ktorých základnú príčinu buržoázne úrady nemohli nevidieť inde ako v zúfalom, rabskom položení zamestnancov veľkostatkov, ako dokazuje tento dokument: „V záujme zlepšenia hospodárskej a sociálnej úrovne roľníctva na Slovensku hodlá Prezídium Krajinského úradu po likvidácii štrajku plnou váhou zakročiť proti zamestnávateľom, ktorí neplnením zmlúv umožňujú bolševizáciu ro-botníctva.“⁶³

Pravda, také dobré výsledky nedosiahli poľnohospodárski robotníci a deputátnici na všetkých veľkostatkoch. Na viacerých veľkostatkoch museli prijať podmienky celoslovenskej kolektívnej zmluvy z 8. marca 1929 a na niekoľkých veľkostatkoch [Luká, Koplotovce, Zemianska Kert' (Zemianske Sady), Sered, Diosek (Sládkovičovo), Šaľa nad Váhom, Horné Semerovce, Hodkovce, Chorváty (Horváty)] splnili veľkostatkári svoju hrozbu a neprijali do práce deputátnikov a aktívnych funkcionárov štraj-

⁵⁸ Hlásenie Okresného úradu v Novom Meste n. Váhom Prezídiu Krajinského úradu v Bratislave. Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 225—627-1/8 239.

⁵⁹ Hlásenie Okresného úradu v Šali Prezídiu Krajinského úradu v Bratislave. Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 225—627-1/8 240.

⁶⁰ Rudé právo, 29. mája 1929.

⁶¹ Rudé právo, 24. mája 1929.

⁶² Rudé právo, 29. mája 1929.

⁶³ Prípís Prezídia Krajinského úradu v Bratislave Prezídiu Ministerstva vnútra v Prahe. Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 225—627-1/8 068.

kových hliadok a výborov; aj keď v plánovaných 500—600 výpovediach postihli týmto zásahom len 93, predsa treba vidieť aj túto skutočnosť.⁶⁴

Rozbor taktiky štrajkujúcich na veľkostatkoch, kde sa skončil štrajk víťazne, a na veľkostatkoch, kde skončil neúspešne, ukázal, že práve taktika ovplyvnila výsledky štrajku na tom-ktorom veľkostatku. Napr. v obci Čierna Voda, kde dosiahli najväčšie úspechy, štrajk bol aj najvzornejšie a veľmi pohotovo organizovaný. Príkazy štrajkového výboru plnili pružne, štrajkový výbor vyvolili z radov organizovaného a neorganizovaného robotníctva, čím posilnili jeho autoritu. Správna činnosť štrajkového vedenia sledovala tu veľmi dôležitý moment — úplnú jasnosť požiadaviek na strane všetkých štrajkujúcich, ako aj na strane ostatných vrstiev — malých roľníkov a robotníkov. Štrajkové hliadky boli pohotové a plnili vzorne svoje úlohy. Napriek zosilnenému počtu osadenstva žandárskej stanice 45 žandárov (!) konali sa denné schôdzky štrajkového výboru aj schôdzky všetkých štrajkujúcich robotníkov, čím kontakt medzi nimi bol úplne dokonalý. Organizovane podporované a stupňované bojové oduševnenie štrajkujúcich združilo dedinskú chudobu do jedného celku, ktorý pomáhal štrajkujúcim brániť nástupu štrajkokazov a znemožniť perzekučné opatrenia zo strany úradov a žandárstva.⁶⁵

Naopak, na veľkostatkoch, kde štrajkujúci nevystihli pravý čas začať štrajk a najmä kde nemali dostatočne ujasnené požiadavky, za ktoré bojujú, kde sa prejavila nejednotnosť v názoroch na ďalší postup, čo vedeli zamestnávateľia veľmi dobre využiť a vystihnúť, nedosiahol štrajk úspech a postavenie poľnohospodárskych robotníkov sa tu nezlepšilo.

Vcelku možno zhrnúť, že štrajkom vedeným s bezpríkladným hrdinstvom a odhodlanosťou, bez haliera úspor a bez finančnej podpory, poľnohospodárski robotníci síce nedosiahli spĺnenie svojej hlavnej požiadavky — uzavretie celoslovenskej kolektívnej zmluvy podľa návrhu MVS — ale dosiahli viac dielových úspechov.

Bolo by však absolútne nesprávne hodnotiť štrajk predovšetkým alebo výlučne z hľadiska jeho okamžitého hospodárskeho úspechu, tým skôr, že aj najväčší takýto úspech je výsledkom len neistým a dočasným. Každý štrajk treba hodnotiť aj z toho hľadiska, ako prispel k dosiahnutiu najvlastnejšieho cieľa robotníckeho hnutia — k porážke kapitalistického spoločenského systému.

V tomto smere štrajk plne splnil svoju úlohu.

„Žiaden boj neprinášal v poslednom čase robotníckej triede také poučenia, žiaden boj nemá taký význam ako boj poľnohospodárskeho robotníctva na Slovensku“, píše obsiahly úvodník Rudého práva 2. júna 1929, ktorý napísal J. Šverma. Rezolúcia ÚV KSC, ktorú vydali k hodnoteniu boja poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku, priamo

⁶⁴ Z hlásení príslušných okresných úradov. Materiál uložený v Archive Ministerstva vnútra v Prahe, krabica 225—627-1.

⁶⁵ Rudé právo, 29. mája 1929.

hovorí: „Boj poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku — veľký krok na bolševickej ceste KSC.“⁶⁶ Tak musí chápať poľnohospodársky štrajk aj marxistická historiografia, ktorá pozná zákonitosti spoločenského vývoja, pozná dejinnú úlohu robotníckej triedy a KSC a jej zložitý bolševizačný proces, ktorý mohli urýchliť jedine revolučné skúsenosti, ťažký boj proti úchylkám a oportunistickým teóriám, boj za čistotu revolučnej teórie, možný len na základe revolučnej praxe.

Z tohto hľadiska treba hodnotiť štrajk ako významného činiteľa, ktorý bolševizáciu strany, predpoklad konečného víťazstva pracujúcich, urýchlil.

Priebeh štrajku, jeho charakter a postup proti nemu prispeli k presnejšej analýze pomeru triednych síl, k určeniu stupňa postupujúcej radikalizácie mas a zostrenia triednych rozporov, podriadenia štátneho aparátu triednym záujmom buržoázie, charakteristického zjavu v štádiu postupujúceho imperialismu. Štrajk, ktorého sa okrem organizovaných komunistov zúčastnili aj robotníci neorganizovaní, aj robotníci z agrárnych domovín, aj robotníci organizovaní v sociálnej demokracii, ukázal na druhej strane široké možnosti a predpoklady utvárania jednotného frontu zdola ako protiváhu proti jednotnému frontu buržoázie.

Štrajk poľnohospodárskych robotníkov na Slovensku priniesol ďalej cenné poučenia komunistickej strane v oblasti štrajkovej taktiky a bol prvou previerkou smerníc V. sjazdu KSC, IV. kongresu ČOI a VI. kongresu Komunistickej internacionály.

Potvrdil úplnú správnosť požiadavky voliteľnosti štrajkových vedení a zainteresovania do štrajkových výborov a štrajkových hliadok neorganizovaných robotníkov, žien a mládeže. Štrajk zároveň odhalil rad nedostatkov v práci štrajkových výborov a ostatných revolučných zložiek robotníckej triedy (červená pomoc, MRP, odbory), ktoré vyplývali z nie dost dôsledného uplatňovania smerníc novej štrajkovej taktiky a na priebeh štrajku v dôsledkoch zapôsobili nepriaznivo.

Ukázala sa potreba v budúcich bojoch pracujúceho ľudu dôslednejšie pripraviť štrajk politicky a zainteresovať všetku robotnícku verejnosť, dokonale popularizovať požiadavky, dbať o ich jasnosť a zrozumiteľnosť, do organizačnej prípravy štrajku zatahnuť všetky závody, podniky, veľkostatky, všetky podniky príbuzného odvetvia, aby štrajk bol nielen čo najmohutnejší, ale aby vypukol naraz. Ďalším nedostatkom sa ukázalo nesústavné vedenie štrajkových výborov ústredným štrajkovým vedením a nedôsledné zabezpečenie živého kontaktu medzi nimi. Veľmi dôležitou úlohou ešte pred začatím štrajku, ako to tiež ukázal štrajk poľnohospodárskych robotníkov, boli politické a organizačné zásahy do územia, ktoré pripadalo do úvahy ako základňa pre dodávanie štrajkokazov. Ďalším poučením, ktoré vyplynulo zo štrajku, bolo poučenie o nutnosti v priebehu každého veľkého boja organizovať aj masové

⁶⁶ Rudé právo, 5. júna 1929.

demonštrácie najmä v čase, keď veľký hospodársky boj prerastá v boj politický. Štrajk poľnohospodárskych robotníkov napr. mal ich v období vystupňovaného teroru posilniť a front buržoázie donútiť k ústupu veľkými masovými demonštráciami nielen štrajkujúcich poľnohospodárskych robotníkov, ale aj priemyselného proletariátu pod heslom: — „Proti perzekúcii, proti zasahovaniu úradov do štrajku, za prepustenie väznených súdruhov, proti cenzúre, proti konfiškáciám komunistickej tlače a pod.“

Veľkým nedostatkom bola aj slabo organizovaná akcia hmotnej pomoci štrajkujúcim v radoch proletariátu i v radoch sympatizujúceho maloroľníctva.

Štrajk znova potvrdil, ako nanajvýš dôležité je nájsť vhodný okamih pre ukončenie štrajku, okamih najväčšej povolnosti zamestnávateľov (v prípade štrajku poľnohospodárskych robotníkov nevedelo ústredné štrajkové vedenie včas odstúpiť od požiadavky celoslovenskej zmluvy k požiadavke okresných zmlúv), pretože nevyužitie vhodného okamihu pre ukončenie štrajku môže mať nepriaznivé hospodárske i politické dôsledky.⁶⁷

Štrajk poľnohospodárskych robotníkov ako každá veľká akcia odhalil konečne ešte jasnejšie postoj a úmysly likvidátorov v strane a v Červených odboroch, ktorí sa počas štrajku prejavili, štrajk sa snažili poškodiť a priradili sa dokonca k frontu štrajkokazov (Neurath, Fiala). Zdôraznil sa aj strane a boju pracujúceho ľudu nebezpečný charakter malomeštiackych ľavičiarских živlov, ktorí napriek príkazom ÚV KSČ, vedeného v tom čase Klementom Gottwaldom, trvali a vydávali príkazy predĺžiť štrajk a dopustili sa závažných chýb ešte v čase jeho príprav (nedôslednosť, demagógia), a to v dôsledku svojej úplnej neschopnosti odhadnúť situáciu na základe vedeckej, marxistickej analýzy (Verčík, Klínger, Fried).

Komplex týchto cenných poznatkov obohatil revolučnú teóriu KSČ a priblížil ju k cieľu vybudovať stranu leninského typu. KSČ tento štrajk nielen pripravovala a viedla, ale jeho výsledkami sa aj veľmi podrobne a dôsledne zaoberala na zasadaní ÚV KSČ a na zvlášť na tento účel zorganizovanom diskusnom večere 8. júna 1929⁶⁸ za prítomnosti členov ÚV KSČ a účastníkov štrajku. Zo zasadania ÚV KSČ uverejnil rezolúciu v tlači, ktorá spolu s početnými inými zásadnými článkami vysoko hodnotila význam štrajku na Slovensku ako jedného z najväčších bojov československého ľudu, ktorý okrem iného mal ten význam, že neodškriepiteľne dokázal, že dočasná stabilizácia kapitalizmu ani jeden zo základných rozporov kapitalistického spoločenského poriadku nevyriešila, že rozpor medzi kapitalistami a proletariátom sa ďalej prehľbuje a urýchľuje postupujúcou racionalizáciou.

⁶⁷ Rudé právo, 5. júna 1929.

⁶⁸ Prípís Policajného riaditeľstva v Prahe Prezidiu Ministerstva vnútra v Prahe. Archív Ministerstva vnútra v Prahe, č. 8968.

Veľký ťoj poľnohospodárskych robotníkov, vedený obetavo za nepredstaviteľne ťažkých okolností, ďalej dokázal faľoš a neprijateľnosť teórií o pasivite más i o nemožnosti vedenia triednych zápasov. Naopak, dokázal, že proti kapitalizmu možno bojovať jedine ostrými formami triednych zápasov, vedených dôsledne a nekompromisne. Napokon i oľ aj výsmechom agrárnickej teórie, hoci najrafinovanejšie šírenej o jednote dediny a hovoril jasne o priepastnej triednej polarizácii dediny, kde najbližším spojencom dedinskej chudoby je jej spoločenskému postaveniu najbližšie robotnícka trieda a že jedine s jej pomocou a pod vedením strany môže dosiahnuť drobné a stredné roľníctvo a poľnohospodárske robotníctvo zlepšenie svojho postavenia, jedine a výlučne až po zvrhnutí celého kapitalistického spoločenského poriadku.

ЗДЕНКА ГОЛОТИКОВА

ЗАБАСТОВКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ РАБОЧИХ В 1929 Г.

Выводы

13-го мая 1929 г. в крупных земельных владениях юго-западной и западной Словакии вспыхнула большая забастовка сельскохозяйственных рабочих. Непосредственной причиной забастовки являлось недовольство сельскохозяйственных рабочих, вызванное условиями общесловацкого коллективного договора, заключенного помещиками с представителями реформистских профсоюзов, аграрных «Домовин», а также людацкими профсоюзами вопреки интересам рабочих и протеста представителей Красных профсоюзов. Этот договор определял очень низкую заработную плату (100 крон в месяц и натуральное довольствие батракам и 200—400 крон сельскохозяйственным рабочим при 12—14 часовом рабочем дне) и не принес никакого улучшения в положении сельскохозяйственных рабочих и батраков.

Положение сельскохозяйственных рабочих и батраков было в это время (1924—1929 гг.) очень тяжелым и постоянно ухудшалось. Причиной этого была нарастающая капитализация деревни (сознательно поощряемая послевоенной земельной реформой), проникновение финансового капитала в деревню с помощью постоянно увеличивающегося количества кооперативов и связанная с этим дифференциация деревни, пролетаризация мелкого крестьянства и увеличение количества сельскохозяйственных рабочих. Положение сельскохозяйственных рабочих в Словакии было еще более тяжелым, чем в Чехии в результате постоянного излишка рабочей силы, которая здесь не находила себе применения в промышленности. Естественным результатом убогого жизненного уровня сельскохозяйственных рабочих являлось обострение классовой борьбы в крупных земельных владениях. Эта борьба была преимущественно стихийной, неорганизованной, в результате слабой политической сознательности большей части сельскохозяйственных рабочих, а также неправильной политики КПЧ в 1921—1929 гг. Только V съезд КПЧ в 1929 г. наметил правильную линию в отношении крестьянства и одновременно новую стачечную тактику в соответствии с инструкциями IV конгресса Красного интернационала профсоюзов и VI конгресса Коминтерна.

Большое значение забастовки 1929 г. и состояло в том, что она велась уже в духе этой новой стачечной тактики (избираемость стачечных комитетов из среды всех, в том числе и неорганизованных рабочих, организация на широкой основе рабочей солидарности денежной помощи бастующим, продолжение забастовки и вопреки желанию реформистов и т. д.).

Забастовка словацких сельскохозяйственных рабочих в 1929 г. принадлежит к числу крупнейших выступлений чехословацких трудящихся в годы капиталистической Чехословацкой республики как своей грандиозностью (20.000 бастующих), так и своей формой. Своего кульминационного пункта забастовка достигла 20—22 мая. Основным требованием бастующих было заключение нового общесловацкого коллективного договора на основе проекта, выработанного комиссией по оплате труда секции сельско-

хозяйственных рабочих Международного всеобщего профессионального союза. Однако, забастовка, несмотря на самоотверженность и героизм бастующих, не добилась выполнения этого требования. КПЧ и МВПС, которые возглавили забастовку, отступили от требования общесловацкого договора и дали указание о прекращении забастовки после того, как были достигнуты выгодные индивидуальные договоры в отдельных владениях, так как после 14-дневного срока нельзя было ее продолжать из-за жестокого террора со стороны администрации, полиции и помещиков, а также предательской политики реформистов. Таким образом, в этой забастовке в полной мере проявилось действие так наз. тройного союза — капиталистов, государства и реформистов. Перед силой этого заговора бастующие сельскохозяйственные рабочие были вынуждены прекратить забастовку. Несмотря на то, что эта великая борьба закончилась только с частичным успехом, однако, она сыграла большую роль в истории словацкого рабочего движения, так как была первой проверкой новой стачечной тактики, обогатила КПЧ ценным опытом и явилась дальнейшим шагом на пути ее большевизации.

ZDENKA HOLOTÍKOVÁ

DER STREIK DER LANDWIRTSCHAFTSARBEITER IM JAHRE 1929

Zusammenfassung

Am 13. Mai 1929 brach an den Grossgrundbesitzen der südwestlichen und westlichen Slowakei ein Riesenstreik der Landarbeiter aus. Unmittelbarer Grund hierzu war die Unzufriedenheit der Landarbeiter mit den Bedingungen des gesamtslowakischen Kollektivvertrags, die von den Grossgrundbesitzern mit den Vertretern der Reformistengewerkschaften, der agrarischen Heimatbunde (Domovina) und der völkischen Gewerkschaften, gegen ihre Interessen und trotz der Einwände seitens der Vertreter der Roten Gewerkschaften abgeschlossen wurde. Durch diesen Vertrag wurden sehr niedrige Gehalte festgesetzt (100.— Kčs monatlich und das Deputat den Gutsdienern, und 200—400.— Kčs monatlich den landwirtschaftlichen Arbeitern bei 12—14 Stunden Dienstzeit täglich) und keine Besserung der Lage der Landarbeiter und Gutsdiener gebracht.

Die Lage der Landwirtschaftsarbeiter und Gutsdiener war zu dieser Zeit (1924—1929) sehr misslich und wies Tendenzen einer weiteren Verschlechterung auf. Der Grund hiefür war die fortschreitende Kapitalisation des Dorfes (durch die Nachkriegsbodenreform absichtlich unterstützt), das Vordringen des Finanzkapitals am Dorfe mit Hilfe der ständig wachsenden Zahl der Genossenschaften und die damit zusammenhängende Differentiation des Dorfes, Proletarisierung der Kleinbauernschichten, Vermehrung der Reihen der Landarbeiterschaft. Die Lage der Landarbeiter in der Slowakei war noch schwieriger als in Böhmen infolge des ständigen Ueberschusses an Arbeitskräften, die hier keine Möglichkeit einer Verschiebung in die Industrie hatten. Die Lebenslage der Landarbeiter war die elendste, und dessen gesetzmässige Folge war eine ganze Reihe von Klassenkämpfen auf den Grossgrundbesitzen. Diese Kämpfe waren jedoch meistens infolge der politischen Unwissenheit eines grossen Teiles der Landwirtschaftsarbeiter elementar, nicht organisiert, womit auch die Bauernpolitik der KP in den Jahren 1921—1929 in hohem Grade zusammenhing. Erst durch den V. Kongress der KP in 1929 wurde eine richtige Linie der Landwirtschaftspolitik, jedoch auch eine neue Streiktaktik laut den Instruktionen des IV. Kongresses der Roten Gewerkschaftsinternationale und des VI. Kongresses der KI festgesetzt.

Der Streik der Landarbeiter in 1929 hat eben darin eine grosse Bedeutung, dass er nach den Grundsätzen dieser neuen Streiktaktik geführt wurde (Wahlmöglichkeit eines Streikausschusses aus den Reihen aller, auch nichtorganisierten Arbeiter, Aufstellung der finanziellen Unterstützung der Streikenden auf eine breite Basis der Arbeitersolidarität, Führung des Streikes auch gegen den Willen der Reformisten u. ä. m.).

Der Streik der slowakischen Landarbeiter gehört unter die grössten Kämpfe unseres Volkes während der kapitalistischen CSR sowohl durch seine Ausmasse (20,000), als auch durch seine scharfe Form. Der Gipfelpunkt des Streiks wurde in den Tagen vom 20.—22. Mai erreicht. Die Hauptforderung bildete die Annahme

des neuen gesamtslowakischen Kollektivvertrages auf Grund des Vorschlages, wie dies von der Lohnkommission der Sektion der Landarbeiter des Internationalen Gewerkschaftsbundes ausgearbeitet wurde. Trotz der Opferwilligkeit und Heldenhaftigkeit der Streikenden wurde jedoch diese Forderung nicht erreicht. Die KP und der IGB, von denen der Streik geführt wurde, traten von der Forderung des gesamtslowakischen Vertrages zurück und erteilten den Aufruf zur Beendigung des Streiks nach Abschluss von individuell vorteilhaften Verträgen an einzelnen Grossgrundbesitzern, nachdem es nach einer vierzehntägigen Dauer des Streiks unmöglich wurde, den Streik wegen gesteigertem Terror der Aemter, der Polizei und der Gendarmerie, sowie der Grossgrundbesitzer, und der verräterischen Politik der Reformisten weiterzuführen. Auf diese Art also zeigte sich das Zusammenspiel von Kapitalisten, Staat und Reformisten in diesem Streik. Gegen diesen Komplott wurden die Landarbeiter gezwungen, ihren Streik zu beenden. Obwohl dieser grosse Kampf nur einen teilweisen Erfolg hatte, nimmt er einen bedeutenden Platz in der Geschichte der Arbeiterbewegung ein, indem er die erste Bestätigung der Weisungen der neuen Streiktaktik bedeutete, eine Reihe wertvoller Erfahrungen der KP brachte und einen weiteren Schritt auf ihrem Wege zur Bolschewisierung bedeutete.